

पालक, शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांसाठी समुपदेशनाचा एकमेव मंत्र

डॉ. उमेश प्रधान

मानद संपादक

सुदाम कुंभार

मुख्य संपादक

१९९९

२००६

मंत्र समुपदेशनाचा

वेध भविष्याचा.

अंक ५ वा

१ मे २०२२

मंत्र समुपदेशनाचा मासिकाच्या सहसंपादिका श्रीम. हर्षा पिसाळ, मा. श्री विद्याधर झुक्ल सरांना मासिकाची प्रत भेट देताना

महाराष्ट्रातील शिक्षक समुपदेशकांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन तथा समुपदेशन करण्यासाठी समर्पित केलेले एकमेव मराठी ऑनलाइन मासिक 'मंत्र समुपदेशनाचा.' शिक्षक, समुपदेशक आणि लेखकांचे लेखातील विचार हे त्यांनी स्वतः व्यक्त केलेले आहेत. सदरहू लेखांचे पुनर्मुद्रण करताना लेखकांची तसेच संपादक मंडळाची मान्यता घेणे अनिवार्य आहे.

संपादक मंडळ

- डॉ. उमेश प्रधान, मानद संपादक
माजी प्राचार्य आर. सी. एम. गुजराती हायस्कूल, पुणे
- सुदाम कुंभार, मुख्य संपादक
निवृत्त प्राचार्य तथा समुपदेशक
- शरद शिंपी, शिक्षक समुपदेशक, उपसंपादक
- जयवंत कुलकर्णी, शिक्षक समुपदेशक, सहसंपादक
- साहेबराव महाजन, सह शिक्षक, सहसंपादक
- हर्षा बाळकृष्ण पिसाळ, सह शिक्षिका, सहसंपादक

प्रकाशन स्थळ :

ए/६०१ हर्षनिरी, शिवल्लभ क्रॉस रोड,

ढहिसर (पूर्व) मुंबई ४०००६८

येथून प्रकाशित करण्यात आले.

संपर्क : 9833414992

विशेष आभार : सर्व शैक्षणिक संदेश डॉ. उमेश प्रधान

विनम्र आवाहन

लेखक, शिक्षक, सर्व शिक्षण प्रेमी, पालक आणि समुपदेशकांना आवाहन

या मासिकासाठी लेखक म्हणून आपण स्वेच्छेने आपले योगदान देऊ इच्छित असाल तर-

- १) आपले लेख शिक्षक, विद्यार्थी आणि पालकांना अनुलक्षून वर्ड फाइनमध्ये असावेत.
- २) विविध व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रम किंवा समुपदेशन यावर आधारित किंवा आपले समुपदेशन, मार्गदर्शनपर तथा समुपदेशनावर आधारित शाळेत राबविलेले उपक्रम आणि अध्ययनाचे अनुभव यावर किमान ६००/७०० शब्दांपर्यंतचे प्रत्येक महिन्याच्या १० तारखेपूर्वी/पर्यन्त पुढील मेलवर पाठवावेत careerinfoskjk2022@gmail.com किंवा पुढीलपैकी कोणत्याही व्हॉट्सएप् क्रमांकावर पाठवावेत.

9833414992 सुदाम कुंभार

9820782097 शरद शिंपी

9833209561 जयवंत कुलकर्णी

9890377280 साहेबराव महाजन

9960544477 हर्षा पिसाळ

- ३) व्यवसाय मार्गदर्शनपर माहितीचे मुद्देसूद लिखाण करावे.
- ४) माहितीची खातरजमा केलेली आणि अभ्यासपूर्ण असावी.
- ५) अनावश्यक शब्दसंभार, विषयांतर, पाल्हाळीकता नसावी.
- ६) लेखासोबत व्हॉट्सअॅप मोबाइल नंबर, स्वतःचा मेल आयडी, आपल्या शाळेचे नाव आणि आपला पासपोर्ट साईजचा फोटो पाठवावा.
- ७) लेख प्रसिद्धी तसेच त्यातील नाममात्र सुधारणांचा हक्क संपादक मंडळाकडे राखीव राहिल.
- ८) आपले ऑनलाईन मासिक समुपदेशन आणि शिक्षण क्षेत्रातील असंख्य अभ्यासू तज्ज्ञ व्यक्तींच्या वाचनास पाठविले जाते. त्या दृष्टीने आपले लेखन दर्जेदार आणि वस्तुनिष्ठ राहिल याची काळजी घ्यावी.

संपादक मंडळ,

मंत्र समुपदेशनाचा, एकमेव ऑनलाईन मासिक.

नमस्कार,

नुकत्याच शालांत परीक्षा संपलेल्या आहेत, कोरोनाची भीती कमी झालेली आहे आणि खऱ्या अर्थाने आता तुम्ही सर्वजण सुट्टीच्या मूडमध्ये रममाण झालेले असणार. सुट्टीचा आनंद घ्यायलाच हवा पण मित्रांनो सुट्टीचा आनंद घेता-घेता आपण आपल्या भविष्याच्या दृष्टीने सुद्धा विचार करायला हवा कारण दहावी आणि बारावी परीक्षा संपल्या म्हणजे सर्व काही संपलं असं मुळीच नाही. आपण आपल्या भविष्याच्या दृष्टीने आपल्या व्यवसायाचे व पुढील अभ्यासाचे नियोजन करणे नक्कीच आवश्यक वाटते. परंतु सध्याच्या जीवघेण्या स्पर्धेमध्ये स्वतःला टिकवून ठेवायचे असेल तर हीच खरी वेळ आहे योग्य विचार करण्याची. आज प्रत्येक व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश परीक्षा असते. ह्या प्रवेश परीक्षा राज्य तथा देश पातळीवर आयोजित करण्यात येतात. या परीक्षांमध्ये यश मिळवण्यासाठी व स्वतःला सिद्ध करण्यासाठी प्रचंड मेहनतीशिवाय पर्याय नाही म्हणून पालक आणि विद्यार्थ्यांनी सुट्टीचा उपयोग भविष्याची जडणघडण करण्याच्या दृष्टीने करावा.

सुदाम कुंभार,
संपादक,
मंत्र समुपदेशनाचा

अंतरंग

अ. क्र	लेख	लेखक	पृष्ठ क्र.
१.	गुरु मंत्र	डॉ. उमेश प्रधान	६
२.	संदेश	संपादक मंडळ	८
३.	१२ वी कला उत्तीर्ण - विविध व्यावसायिक अभ्यासक्रम प्रवेश्यांच्या संधी	सुदाम कुंभार	९
४.	इयत्ता १० वी : वर्ष निर्द्विजन आणि व्यवस्थापनाचे	शरद शिंपी	१३
५.	बौद्धिक संपदा क्षेत्रातील करियरच्या संधी	नरेंद्र शिर्के	१७
६.	चला फिरायला जाऊ या !!	मिताली देसमुख	२०
७.	स्पर्धा परीक्षांचे महत्त्व	रश्मि महाजन	२५
८.	आवड आणि करिअर निवड	विजायलक्ष्मी शिंदे	२७
९.	चितरुण्य	अमृता आशीष	३३
१०.	छंदांचे महत्त्व	मीना मिश्रा	३७
११.	इंग्रजी भाषा का शिकावी	मंजूषा संगरोळीकर	३८
१२.	उपक्रमशील शाळा: आर सी पटेल हायस्कूल बोरिवली	कल्पना दवे	४०
१३.	वाचकांच्या प्रतिक्रिया		४४

डॉ. उमेश दे. प्रधान

माजी प्राचार्य आर. सी. एम. गुजराती हायस्कूल, पुणे
माजी निर्मात्रक, समन्वयक इंग्रजी विषय अभ्यास मंडळ,
अध्यक्ष, टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ शालेय प्रसार परीक्षा (इंग्रजी विभाग)
9529753833

गुरु मंत्र

शालेय गुणवत्ता :

शालेय गुणवत्ता ही केवळ प्रत्येक वर्गाचे अंतीम परिणाम जे असतात त्यावर अवलंबून नसते. गुणवत्तेचा तो एक निकष जरूर असेल पण एकमेव नाही. जास्त चांगले गुण मिळविणाऱ्यांची संख्या जास्त असते म्हणून ती शाळा गुणवान, आणि असे विद्यार्थी जास्त संख्येने गुणवत्ता यादीत येत नाहीत म्हणून ती शाळा कमी गुणवान असे नसते. शालेय गुणवत्ता ही इतर अनेक बाबींवर अवलंबून असते. क्रीडा, कला, उपक्रम, स्पर्धा, निकोप वातावरण यांमधील यश सुध्दा तितकेच महत्वाचे असते. विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी जी शाळा सतत आणि जास्त झटते ती शाळा गुणवान. कारण विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक विकासाकडे लक्ष देण्याबरोबर शारीरिक, मानसिक, भावनिक विकासाकडे हे ध्येय समजणारी शाळा खरी गुणवान. विद्यार्थ्यां मध्ये असणाऱ्या सर्व प्रकारच्या प्रगतीकडे लक्ष देणे महत्वाचे.

एखादे स्थान गाठण्यातील आनंदापेक्षा त्या स्थानाकडे जाणारा प्रवास महत्वाचा. गुणवत्तेचे निकष एकदा पार पाडले म्हणजे गुणवत्ता प्राप्त झाली आणि संपले असे होत नाही. एकदा गुणवत्ता प्राप्त झाली म्हणजे ते कायमचेच असे असतं नाही. एकदा दाखवलेली गुणवत्ता तुम्हाला परत-परत मिळवावी लागते. त्यातील सातत्यता आवश्यक असते. गुणवत्ता ही सतत सिध्द करावी लागते. शालेय गुणवत्ता ही खरंतर अनेक बाबींवर अवलंबून असते. सर्वांगीण गुणवत्ता विकास हा शाळेचा ध्यास असला पाहिजे. अध्यापन, प्रयोगशीलता, खेळ, कला, स्पर्धा, स्वच्छता इत्यादीं सारख्या अनेक प्रांतात गुणवत्ता अपेक्षित असते. शाळेतील सर्व घटकांनी एकत्रीत येऊन या सातत्यपूर्ण प्रवासासाठी प्रयत्न करायला हवेत. एकदा मिळालेली गोष्ट टिकवणं तेवढचं महत्वाचे असतं.

सुसंवाद महत्वाचा :

काहीही केले तरी मुलं ऐकतच नाहीत अशी तक्रार नेहमीच केली जाते. आपण जे काही सांगितले आहे, अपेक्षित धरले आहे ते मुलांनी लगेच स्विकारले पाहिजे, केले पाहिजे अशी आपली अपेक्षा असते. पण प्रत्येक वेळेस सर्व विद्यार्थ्यांकडून हे घडेलच असे नाही. आपले विद्यार्थी ऐकत नाहीत, आपण सांगू तसे वागत नाहीत ही भावना शिक्षकांना निराश करत असते. यात एक महत्वाचे म्हणजे जर आपण विद्यार्थ्यांचे म्हणणे ऐकून घेतले व समजून घेतले तर ते आपले म्हणणे ऐकून घेऊ

शकतात. त्यांना ऐकून घ्यायला वेळ देणे आवश्यक असते म्हणजे त्यांना आपण जे सांगू ते समजते किंवा पटते. मुलांची आकलन क्षमता, वय आणि अनुभवविश्व डोक्यात ठेउन त्यांच्या भाषेत जर बोललात तर संवाद नक्की होतो. दोन्ही बाजूंनी एकमेकांना समजून घेणे आवश्यक.

बदल हवा :

तोच तोच पणा हा नेहमी अभ्यासाला घातक ठरतो. त्यातून कंटाळवाणेपणा डोक्यायला लागतो आणि मग अभ्यासच नकोसा वाटायला लागतो. अभ्यासात यांत्रिकता डोक्यायला लागते आणि ताण तणाव वाढायला लागतो. म्हणूनच अभ्यासाच्या पद्धतीमध्ये जर थोड्या अंतराने बदल करत राहिले तर तोच अभ्यास आनंददायी होऊन जातो. जर आपण सतत लिहित असाल तर वाचायला घ्या, जर वाचत असाल तर ते इतरांना सांगायला बघा. या बदलामुळे मन ताजे तवाने रहाते आणि तोच अभ्यास पण नव्या पद्धतीने करायला तयार होते. विद्यार्थ्यांना अभ्यासाच्या चांगल्या सवयी लावण्यासाठी त्यांना हे छोटे उपाय सांगणे हितकारकच असते. अभ्यासातील बदल हीच विश्रांती ठरली तर पुढचा अभ्यास करण्याची इच्छा रहाते.

“शाळेत वर्गाव्यतिरिक्त अनेक ठिकाणी फलक लावून ठेवलेले असतात. मुलांच्या, येणाऱ्या जाणाऱ्या अभ्यागतांच्या नजरेस येतील असे फळे हे संदेश वहनाचे काम बजावत असतात. नाही म्हंटले तरी जाता येता प्रत्येकाचे लक्ष हे फळे वेधत असतात. परंतु ते जर कोरेच राखले, त्याचा सदुपयोग न करता ते तसेच पडून रहायला लागले तर फार मोठी संधी आपण घालवून बसलो आहोत असे होईल. हे बोलके फळे आपण योग्य पद्धतीने वापरले पाहिजेत. औनोपचारिकपणे शिकवता येईल अशा अनेक गोष्टी आपल्याला या फळ्यांच्या सहाय्याने स्पष्ट करता येतील. रोजचा विचार, संदेश, अवघड शब्द, सुविचार, बोलके चित्र, बातम्या, दिनविषेश, शालेय वार्ता, पंचांग, आजचा प्रश्न या सारख्या अनेक बाबी यात येऊ शकतात. सुंदर हस्ताक्षर, मनाचा ठाव घेणारी चित्रे साकारून हे फळे जीवंत केले जाऊ शकतात.” डॉ. उमेश प्रधान

प्रत्येक शाळा प्रमुखांनी जर पुढील काही जबाबदाऱ्या स्वीकारल्या आणि तशी अंमलबजावणी केली तर नक्कीच आपल्या शाळेतील बालकांचा सर्वांगीण विकास व बालकांच्या दैनंदिन समस्यांचे खऱ्या अर्थाने निराकरण येईल

- समुपदेशन म्हणजे बालकांना समजून घेणे, त्यांच्या विचारांचा आदर करणे, त्याला योग्य निर्णय घेण्यास मदत करणे, त्यांच्या समस्यांची उकल करून त्या समस्या त्यांना योग्य प्रकारे हाताळण्यास किंवा सोडवण्यास मदत करणे आणि त्यांना मानसिक आधार देणे होय.
- यासाठी शाळा प्रमुखांनी स्वतःपासून सुरुवात करावी व आपल्या सहकारी शिक्षकांना याबाबतची जाणीव करून द्यावी दैनंदिन अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेत विषय निहाय समुपदेशनाचा अंतर्भाव करावा.
- भाषा विषयाच्या माध्यमातून आपल्या जीवनातील भाषेचे महत्त्व, भाषा कशी वापरावी, अपशब्द वापरून इतरांची दुखावली जाणारी मने, शिक्षकांच्या अनुपस्थितीत विद्यार्थ्यांनी करावयाची कृती इत्यादींबाबत केलेले मार्गदर्शन जाणीवपूर्वक व्हावे व हे सुद्धा भाषेच्या दृष्टीने केलेले समुपदेशनच आहे.
- शारीरिक शिक्षणाच्या तासिके दरम्यान संबंधित शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना स्वतःच्या सुरक्षिततेच्या दृष्टीने घ्यावयाची खबरदारी वर्गातून मैदानावर जाताना किंवा मैदानातून वर्गात प्रवेश करताना अपशब्दांचा वापर, शाळा भरण्यापूर्वी आणि शाळा सुटल्यानंतर शाळेच्या प्रवेशद्वाराजवळ एकमेकांशी बोलताना विद्यार्थी कोणते शब्द वापरतात याबाबत मार्गदर्शन करणे, हा सुद्धा एक समुपदेशनाचाच भाग असेल.
- शालेय व्यवस्थापन समितीच्या पालक प्रतिनिधींचे बालकांच्या सुरक्षिततेच्या दृष्टिकोनातून प्रबोधन आणि पालक प्रतिनिधींच्या माध्यमातून इतर पालकांपर्यंत समुपदेशना संबंधीचा योग्य संदेश कसा पोहोचेल याबाबत समितीच्या सदस्यांचा सक्रिय सहभाग सुद्धा तेवढाच महत्त्वाचा असेल.

संपादक मंडळ

सुधाम कुंभार,
संपादक
9833414992

१२ वी कला उत्तीर्ण - विविध व्यावसायिक अभ्यासक्रमांच्या प्रवेशाची दारे

१२ वी कला शाखा उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांसाठी व्यावसायिक अभ्यासक्रम -

बॅचलर ऑफ मास मीडिया (बी.एम.एम.)

हा तीन वर्षांचा अभ्यासक्रम आजच्या तरुणाईमध्ये चांगलाच लोकप्रिय आहे. या अभ्यासक्रमाच्या माध्यमातून तुम्ही आकाशवाणी, इंटरनेट, सर्व वृत्तवाहिन्या तसेच मनोरंजन वाहिन्या, मासिके साप्ताहिके इत्यादी क्षेत्रात प्रवेश करण्यासाठी हा पदवी अभ्यासक्रम तुम्हाला नक्कीच मदत करू शकतो. तुमच्या बुद्धिमत्तेला सर्जनशीलतेची जोड देऊन तुम्हाला तुमचे करिअर घडवण्यासाठी हा अभ्यासक्रम नक्कीच उपयुक्त आहे. आज प्रसारमाध्यमांमध्ये दररोज नवनवीन साधनांचा आणि तंत्रज्ञानाचा उपयोग केलेला आपण पाहतो. तेच तंत्रज्ञान कौशल्य आत्मसात करून स्वतःच्या कल्पक बुद्धिमत्तेच्या जोरावर तुम्ही हा अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण करू शकता.

अॅनिमेशन

बॅचलर्स डिग्री इन अॅनिमेशन हा एक विशेष अभ्यासक्रम तयार करण्यात आलेला आहे. आज अॅनिमेशन म्हटल्याबरोबर एक जलद गतीने वाढणारा व्यवसाय म्हणून त्याची ओळख आहे. या तीन वर्षांच्या अभ्यासक्रमांमध्ये तुम्हाला टूडी/थ्रीडी अॅनिमेशन तंत्रज्ञान शिकवले जाते. आज विविध मनोरंजन वाहिन्या आणि चित्रपट निर्मिती मध्ये टूडी आणि थ्रीडी चे तंत्रज्ञान मोठ्या प्रमाणात वापरले जाते. मुलांना आकर्षित करणारी गेमिंग इंडस्ट्री सुद्धा आघाडीवरच आहे. तुम्ही नक्कीच या क्षेत्रात उत्कृष्ट करिअर करू शकता परंतु प्रचंड मेहनत आणि कल्पक बुद्धिमत्ता असल्याशिवाय हे शक्य नाही.

बॅचलर ऑफ सोशल वर्क (बी.एस.डब्ल्यू.)

बहुतांश विद्यार्थ्यांना हा अभ्यासक्रम माहित नाही. परंतु या तीन वर्षांच्या अभ्यासक्रमांमध्ये एक सोशल वर्कर (समाजसेवक) होण्यासाठीची कौशल्ये या अभ्यासक्रमांतर्गत शिकवली जातात. जर लोकांच्या भल्यासाठी तसेच त्यांचं जीवनमान समृद्ध करण्यासाठी तुम्ही झटणार असाल तर हा अभ्यासक्रमास तुम्ही पसंती देऊ शकता. अभ्यासक्रमादरम्यान संशोधन, भारतातील सामाजिक

समस्या, त्यांच्यासाठी राबवलेली धोरणे तसेच सेवाभावी संस्था कशा प्रकारे काम करतात याचा सुद्धा अभ्यास करण्याची संधी तुम्हाला मिळणार आहे

बॅचलर ऑफ डिझाईन

या अभ्यासक्रमांतर्गत फॅशन डिझायनिंग, टेक्स्टाईल डिझाईनिंग, इंटेरिअर डिझाईनिंग, याबरोबरच मल्टिमिडीया डिझाईन, व्ही.एफ.एक्स तंत्रज्ञान, वेब डिझाईन तसेच गेम डिझाईन इत्यादी कौशल्यांचा अभ्यास करण्याची संधी तुम्हाला मिळते व याच क्षेत्रात भविष्यात तुम्ही तुमचं करियर घडवू शकता.

बॅचलर इन सायकॉलॉजी

जर तुम्ही मानवी मनाचा अभ्यास करून भविष्यात शालेय विद्यार्थी, समाजातील समस्याग्रस्त व्यक्ती आणि खाजगी तसेच शासकीय उपक्रमातील कर्मचाऱ्यांच्या समस्यांचे निराकरण करून त्यांना समुपदेशन करण्यासाठी हा अभ्यासक्रम करण्याची इच्छा असेल तर तुम्हाला नक्कीच उपयुक्त ठरू शकतो. या अभ्यासक्रमांतर्गत मानसशास्त्र, मानवी वर्तन आणि मानवाचा विकास इत्यादी बाबत तुम्हाला अभ्यास करण्याची संधी मिळते. तीन वर्षांचा अभ्यासक्रम तसेच याच विषयात पदव्युत्तर शिक्षणपूर्ण केल्यानंतर मानसशास्त्रज्ञ किंवा समुपदेशक म्हणून तुम्ही तुमचं करिअर करू शकता.

बॅचलर ऑफ हॉटेल मॅनेजमेंट (बी.एच.एम.)

राज्य सामायिक प्रवेश परीक्षा कक्ष, महाराष्ट्र राज्य मुंबई, आयोजित कोणत्याही शाखेतून इ. १२ वी उत्तीर्ण झालेले विद्यार्थी हॉटेल मॅनेजमेंट अँड केटरिंग टेक्नॉलॉजी अभ्यासक्रमाच्या प्रथम वर्षासाठी प्रवेशास पात्र असतील.

(खुल्या गटातील विद्यार्थी कमीत कमी ४७% गुणांनी उत्तीर्ण, मागासवर्गीय तसेच आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटक आणि दिव्यांग विद्यार्थ्यांसाठी ४०%)

सामायिक परीक्षेची नोंदणी करण्याची कार्यपद्धती, परीक्षा शुल्क, सामायिक परीक्षेचे केंद्र, सामायिक परीक्षेसाठी अभ्यासक्रम, निर्धारित केलेले गुण, दिव्यांग विद्यार्थ्यांसाठीच्या सहाय्यभूत सेवा तसेच त्यांच्यासाठीचे निकष, नमुना प्रश्नपत्रिका इत्यादीसाठी पुढील वेबसाईटवरून सविस्तर माहिती घ्यावी <https://bhmct2021.mahacet.org>

तुम्ही कला शाखेतून कोणताही मुख्य विषय घेऊन पदवी तसेच पदव्युत्तर शिक्षण प्राप्त केल्यानंतर वृत्तनिवेदक, संपादक, स्तंभलेखक, कथालेखन, सूत्रसंचालक, वृत्तपत्रकार, शिक्षक, प्राध्यापक, व्यवस्थापक, जनसंपर्क अधिकारी, दिग्दर्शक, कथालेखक, भाषांतरकार, पर्यटनस्थळा वरील मार्गदर्शक, विविध कार्यक्रमात संघटक, वक्ता, ग्रंथपाल, समीक्षक होऊ शकता. यासाठी स्पष्ट उच्चार, निर्भीडपणा, वाचन लेखनाची सवय, निरीक्षण, सभाधीटपणा इ. गुण आवश्यक आहेत.

तर मित्रांनो, कला शाखेतून शिक्षण घेणं नक्कीच कमीपणाचं नाही. जिद्द, चिकाटी तसेच मेहनत करण्याची तयारी असेल तर आपण कोणत्याही शाखेतून उच्च दर्जाचं शिक्षण घेऊन आपलं भविष्य आपण चांगल्या प्रकारे घडवू शकतो.

“तुम्हाला जर चांगलं शिकवायचं असेल तर तुम्हाला तुमचा विद्यार्थी चांगला समजला पाहिजे. जसे विद्यार्थी तशी आपली शिकवण्याची, सांगण्याची, समजवण्याची पध्दती आपल्याला बदलावी लागते. यासाठी मुलांची काय समज आहे, त्यांची गती आणि मती काय आहे हे जाणून घेणे महत्वाचे आहे. आपण आपल्या पध्दतीनेच जर सांगत राहिलो तर विद्यार्थी आणि आपले बोलणे यात दरी निर्माण व्हायला लागते आणि मग आपले शिकविणे त्यांच्या डोक्यावरून जायला लागते. विद्यार्थ्यांच्या पातळीवर येऊन शिकवणं, दोन पायऱ्या उतरून त्यांना वरती यायला भाग पाडायला हवे. विद्यार्थी समजणं, जाणून घेणं हे शिक्षकाचे पहिले कर्तव्य ठरते. असाच शिक्षक आपल्या शिकवण्यात यशस्वी होऊ शकतो.” डॉ. उमेश प्रधान

टीम मंत्र समुपदेशनाचा--

विद्यार्थी मित्रांनो शालांत परीक्षा नुकत्याच संपलेल्या आहेत म्हणून सुट्टीचे नियोजन असे करा

- आपल्या कुटुंबासमवेत जास्तीत जास्त वेळ घालविणे. या मध्ये प्रवास, कुटुंबातील काही महत्वाचे कार्यक्रम इत्यादींचा मनसोक्त आनंद घेणे.
- अभ्यास, गृहपाठ, परीक्षा इत्यादींपासून थोडीशी विश्रांती.
- विविध कला गुण आत्मसात करण्यासाठी स्वतःला वेळ देणे.
- विविध खेळांचे कौशल्य आत्मसात करणे.
- पुढील वर्षाच्या नवनवीन अभ्यासक्रमांची माहिती जमा करणे.
- आरोग्याकडे पूर्ण लक्ष देणे.
- शारीरिक तसेच मानसिक आरोग्य सुदृढ करण्याकडे लक्ष देणे.
- स्वतःच्या आहाराकडे लक्ष देणे.
- मानसिक ताण येणार नाही यासाठी उपाय शोधणे.
- स्वतःला प्रेरणा मिळेल यासाठी विविध कार्यशाळा तथा करमणुकीचे कार्यक्रम पाहणे आणि सुट्टीचा मनसोक्त आनंद घेणे.

परीक्षेत यश मिळवण्यासाठी व स्वतःला सिद्ध करण्यासाठी प्रचंड मेहनतीशिवाय पर्याय नाही म्हणून पालक आणि विद्यार्थ्यांनी सुट्टीचा उपयोग यासाठी सुद्धा करावा.

- स्वतःला ओळखणे.
- पुढील अभ्यासक्रमाचे नियोजन तथा प्रवेश परीक्षेबद्दलची योग्य माहिती.
- कोणत्याही व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रमाच्या प्रवेश परीक्षेबाबत माहिती घेत असताना स्वतःला सदरहू परीक्षेबद्दल किंवा अभ्यासक्रमाबद्दल आवड आहे किंवा नाही हे सर्वप्रथम पहावे.
- परीक्षेचे आवेदन पत्र, परीक्षा शुल्क, परीक्षा ऑफलाईन किंवा ऑनलाईन, परीक्षेसाठीचा संपूर्ण अभ्यासक्रम इत्यादी बाबत माहिती घ्यावी.
- परीक्षेसाठी अभ्यास साहित्य, परीक्षेची तयारी करण्यासाठी उपलब्ध मार्गदर्शन, परीक्षा केंद्र, अभ्यासासाठी उपलब्ध असणारा वेळ इत्यादी.
- परीक्षेत अपेक्षित प्राविण्य मिळाल्यानंतर प्रवेश प्रक्रिया, अभ्यासक्रम शुल्क, अभ्यास केंद्राचे ठिकाण इत्यादी सर्व माहिती काही प्रमाणात तरी आपण या कालावधीत मिळवू शकतो.

शरद शिंदी, उपसंपादक,
आयडएस न्यू इंग्लिश स्कूल वांद्रे (पूर्व) मुंबई
9820782097

इयत्ता १० : वर्ष नियोजन आणि व्यवस्थापनाचे

विद्यार्थी मित्रहो नमस्कार! 'मंत्र समुपदेशनाचा' हा मे महिन्याचा अंक आपल्या हाती येईल व आपण सर्वजण हा लेख वाचत असाल तेंव्हा तुम्हा सर्वांचा इयत्ता नववी 'उत्तीर्ण' असा निकाल आपल्याकडे असेल अर्थात अतिशय कठीण अशा काळात आपण या वर्षी सुद्धा आपल्या अभ्यासात यशस्वी झालेले असाल होय ना? आणि आता तुम्ही इयत्ता दहावी या माध्यमिक स्तरावरील शेवटच्या व महत्त्वाच्या वर्गात प्रविष्ट झालेले असाल.

तुम्ही सर्वांनी इयत्ता आठवीचे शैक्षणिक वर्ष पूर्णपणे ऑनलाईन माध्यमातून अभ्यास केला. ज्याचा यापूर्वी तुम्हाला खूप सारा परिचय नव्हता पण तुम्ही सर्वांनी त्याच्यासोबत जुळवून घेतले यात तुमचे जसे प्रयत्न महत्त्वाचे आहेत तसेच तुम्हाला शिकविणाऱ्या सर्व शिक्षकांचे सुद्धा प्रयत्न व कल्पकता महत्त्वाची आहे. अशा पूर्णपणे अपरिचित व नवख्या परिस्थितीत, सुद्धा आपण घरी राहून अस्वस्थता व भीतीयुक्त वातावरणात आपले एक शैक्षणिक वर्ष पूर्ण केलेत. त्याचप्रमाणे इयत्ता नववीचे सुद्धा पहिले सत्र असेच पार पडले आणि डिसेंबर २०२१ पासून सुरु होणारे नववीचे दुसरे सत्र आपण कोविड साथरोगाचे सर्व नियम पाळून, प्रत्यक्ष शाळेत जाऊन अभ्यास केला. ज्यांना शिक्षणाची आवड होती व त्याचबरोबर हिम्मत त्या सर्वांनी प्रत्यक्ष शाळेत जाऊन अभ्यास करणे पसंत केले. तर उर्वरित विद्यार्थ्यांनी तेंव्हासुद्धा ऑनलाईन अभ्यासाला प्राधान्य दिले, पण अभ्यास मात्र सुरुच होता. खरं तर हा संपूर्ण काळ सर्वांसाठीच प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षपणे जीवघेणा ठरला. सर्वार्थाने अस्तित्वाची लढाई सुरु असताना काही विद्यार्थ्यांचे शिक्षणाकडे परिस्थितीमुळे, नाइलाजास्तव दुर्लक्ष झाले किंवा अनेक कारणांमुळे असंख्य विद्यार्थ्यांना शिक्षणास मुकावे लागले. यात जसे ग्रामीण भागातील मजूर, दुर्गम भागातील विद्यार्थी, वाड्या वस्तीत राहणारे विद्यार्थी आणि शहरी भागातील कष्टकरी कुटुंबातील असंख्य विद्यार्थी या काळात शिक्षणापासून वंचित राहिले. पण मानवाला नैसर्गिकपणे लाभलेल्या जिद्द या गुणांमुळे सर्वांनी आहे त्या परिस्थितीशी समायोजन करीत आपला जीवन प्रवास सुरु ठेवला दुर्दम्य आशावाद बाळगून माणसं जगत असतात प्रसंग कितीही बिकट असो अथवा काळ कितीही अगम्य जगण्याची उर्मी प्रत्येकाला पुढे नेत असते. त्याच न्यायाने आपण सर्वजण इयत्ता नववी उत्तीर्ण झालात म्हणून आपले कौतुक व अभिनंदन! व पुढील अतिशय महत्त्वाच्या असलेल्या दहावीच्या वर्षासाठी आपणास खूप खूप शुभेच्छा.

खरं पाहता प्रत्येक शैक्षणिक वर्ष हे विद्यार्थ्यांच्या दृष्टीने महत्वाचेच असते. कारण त्या-त्या शैक्षणिक वर्षात प्रत्येक विषयाच्या काही संज्ञा संकल्पना आपण नव्यानेच शिकत असतो. किंवा शिकलेल्या आशयाचा विस्तारित भाग अभ्यासत असतो, आत्मसात करीत असतो. त्यामुळे ते शैक्षणिक वर्ष आनंददायी तर ठरतेच पण पुढील शैक्षणिक वर्षाचा उत्तम पाया तयार होत असतो. म्हणूनच इयत्ता दहावीचा अभ्यास करताना नियोजन व व्यवस्थापन या दृष्टीने संपूर्ण वर्षभर अभ्यास केला तर तुम्हा सर्वांना लवकरच आपल्या अभ्यासात गती आणता येईल त्यातून पुढील शैक्षणिक अभ्यासक्रमासाठी स्वतःला तयार करून सिद्ध करता येईल असे वाटते. चला तर मग त्यासाठी नियोजन व व्यवस्थापन कसे उपयोगी ठरेल हे समजून घेऊया. ते समजून घेण्यासाठी खालील घटक विचारात घेऊ.

- सर्व विषयांची तयारी कशी करावी
- अभ्यासाचे नियोजन व व्यवस्थापन
- पालक व शिक्षक यांचे मार्गदर्शन
- वेळेचे नियोजन व नियोजनाप्रमाणे कृती

१. सर्व विषयांची तयारी कशी कराल? इयत्ता नववीच्या अभ्यासक्रमाचे व त्या अनुषंगाने असलेले प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप आपण अभ्यासलेले आहे. साधारणतः सर्व विषयांच्या असलेल्या प्रश्नपत्रिकांचे स्वरूप लक्षात घेता विषयनिहाय प्रश्नपत्रिकेत असलेल्या एकूण प्रश्नांची संख्या, स्वरूप आणि गुणांनुसार आपण प्रत्येक विषयाच्या अभ्यासाचे व्यवस्थापन करायला हवे. सतत अभ्यास करताना प्रश्नांचे स्वरूप, त्यासाठी असलेले गुण व त्या प्रश्नांचा सराव हा विचार व कृती आपल्यासमोर असेल तर आपले वेळेचे नियोजन व अभ्यासाचे व्यवस्थापन यशस्वी होऊ शकते. यासाठी माध्यमिक शालांत परीक्षेच्या अर्थात एसएससी बोर्डाच्या सर्व विषयांच्या प्रश्नपत्रिका आपण आताच मिळवायला हव्यात, तसेच अभ्यासाची दिशा ठरविताना विषय शिक्षक, अनुभवी व चांगले मित्र आणि पालक यांची जरूर मदत घ्यावी. तुम्हाला या सर्वांचा नक्कीच फायदा होईल. अन्यथा माझा अभ्यास छान आहे, मला अभ्यास येतो अशा विचारात राहिलात तर मात्र आपली अडचण संभवते. तुकोबा म्हणतात **विद्या अल्प परी गर्वशिरोमणी । मजहुनी ज्ञानी कोण आहे ॥** अशी आपली अवस्था होऊ नये म्हणून वेळीच सावध व्हावे अन्यथा वेळ निघून गेल्यावर पश्चाताप करण्याशिवाय आपण काही करू शकत नाही.

२. अभ्यासाचे नियोजन व व्यवस्थापन : साधारणपणे एप्रिल महिन्यात काही शाळांतून नववीच्या सत्रांत परीक्षा झाल्यानंतर इयत्ता दहावीचे वर्ग सुरू होतात. यावर्षी ते सुरू झालेत की नाही याबद्दल साशंकता आहे. पण बहुसंख्य विद्यार्थी शिकवणी वर्गाला मात्र हमखास जातात तेथे शिकवले जाणारे विषय- निहाय धडे आपण रोजच्या रोज अभ्यासा. अभ्यास करण्यासाठी तुम्ही पालक शिक्षकांच्या मदतीने आठवड्याचे वेळापत्रक तयार करावे. रोज एका विषयाचे वाचन, चिंतन व मनन करावे. वेळापत्रकानुसार प्रत्येक विषयाला एका दिवसातील किमान दोन तास दिल्यामुळे नियमितपणे सर्व विषयांचा अभ्यास व सराव होत राहिल तसेच या पद्धतीने अभ्यास करताना प्रत्येक वेळा पहिल्या धड्यापासून आज पर्यंत शिकवलेल्या धड्यापर्यंत सर्व कृती प्रश्नांसह पाठाचे वाचन करावे. पाठांतर, घोकेपट्टी अजिबात करू नये. वाचन करीत असताना समजत नसलेल्या, अवघड वाटत असलेल्या

आशय, सूत्र किंवा संकल्पना एका वहीत विषयनिहाय नोंद करत पुढे वाचीत जावे यामुळे तुम्हाला प्रत्येक विषयातील किती व कोणता भाग अवघड वाटतो हे जसे ठरविणे सोपे जाईल तसेच त्या विषयाच्या आपल्या किती प्रमाणात संकल्पना मूर्त आहेत, पूर्व ज्ञान योग्य आहे हे सुद्धा समजण्यास मदत होईल. तसेच नोंद केलेला अवघड भाग, संकल्पना त्या त्या विषय शिक्षकांकडून वेळीच समजून घेतल्या तर केलेल्या मेहनतीचे समाधान व आनंदात रूपांतर होऊन उत्साह द्विगुणित होईल त्यामुळे आपल्याला चांगले यश मिळवता येईल. योग्य अभ्यासामुळे आपणास कोणतेही कार्य सिद्धीस नेता येते.

ओले मूळ भेदी खडकाचे अंग । अभ्यासासी सांग कार्यासिद्धी ॥ हा तुकोबांचा विचार नेहमी मनात ठेवा. यश तुमचेच आहे.

३. पालक व शिक्षक यांचे मार्गदर्शन : आपले आयुष्य घडविताना पालक व शिक्षक या दोघांची भूमिका अतिशय महत्त्वाचे असते. **अर्भकाचे साठी । पंते हाती धरली पाटी** हे वचन सर्वश्रुत आहे. आपल्यावर शिक्षणाचे व जीवनविद्येचे योग्य संस्कार व्हावेत यासाठी पालक व शिक्षक आपल्याला सतत मार्गदर्शन करीत असतात. म्हणून आपण त्यांचा विचार सल्ला, अनुभवाचे बोल, मार्गदर्शन जरूर घ्यावे व त्याप्रमाणे आचरण करावे. शिक्षकांचा विद्यार्थी घडविताना आलेला अनुभव महत्त्वाचा असतो तर पालकांचे स्वअनुभवातून, निरीक्षणातून मिळालेले ज्ञान खूप महत्त्वाचे व उपयोगी असते. म्हणून आपण सतत त्यांचे मार्गदर्शन घेत राहावे आणि त्यांनी केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे अभ्यास करावा. त्यामुळे आपले मन शांत व प्रसन्न होते आपली अभ्यासातील गती वाढते व मार्ग सुखकर होतात. **मन करा रे प्रसन्न । सर्व सिद्धीचे कारण ॥** हे कायमच स्मरणात असू द्या. म्हणून पालक व शिक्षक यांच्या विचारांना नेहमी कृतीत आणण्याचा प्रयत्न करा.

४. वेळेचे नियोजन व नियोजनाप्रमाणे कृती : Plan out the work And work out the plan या अर्थाची इंग्रजीतील एक म्हण आपल्याला सुपरिचित आहे. अर्थात आपण अनेक अंगाने आपल्या अभ्यासाचे वेळेचे योग्य व्यक्तीच्या मार्गदर्शनामुळे अतिशय आदर्श पद्धतीने नियोजन केले पण नियोजनाप्रमाणे जर आपण कृती करत नसू तर आपल्याला अपेक्षित ते ध्येय साध्य करता येणार नाही **असाध्य ते साध्य करिता सायास । कारण अभ्यास तुका म्हणे ॥** आपण पौर्णडावस्थेत असल्यामुळे आपल्या ध्येयाच्या मार्गात अनेक अडथळे येत असतात काही आपल्याला कळतात काही कळतच नाहीत म्हणून अशावेळी आपल्याला मार्गदर्शक म्हणून लाभलेल्या पालकांची व शिक्षकांची खूप मदत व सहकार्य मिळत असते या सर्वांचा आपण योग्य तो फायदा करून घेतल्यास आपल्याला चांगल्या अभ्यास सवयी लागतात. नियोजन, अभ्यास यांचे महत्त्व पटते, मार्गदर्शन किती महत्त्वाचे असते याची जाणीव होते. यासोबतच जिद्द, संयम, तार्किक विचार करणे तसेच सातत्य व नियमितता, आत्मविश्वास व सकारात्मक दृष्टिकोन यांचाही चांगला परिचय होतो. या सर्वांमुळे विद्यार्थी उज्वल यशाच्या मार्गाकडे वाटचाल करू लागते आणि इतके अनंत फायदे दिसल्यावर, लक्षात आल्यावर किंबहुना त्यांचे महत्त्व पटू लागल्यावर सहजच आपल्या मनी भाव उमटतात :

तेणेचि पंथे चालोजाता । न पडे गुंता कोठे काही ॥ असे मार्गदर्शनाचे व मार्गदर्शकाचे आपल्या जीवनात अनन्यसाधारण महत्त्व आहे शेवटी सर्वांना एकच विनंती अजून बराच वेळ आहे अशा भ्रमात न राहता आज पासूनच योग्य पद्धतीने अभ्यासाची तयारी सुरू करा म्हणजे इयत्ता दहावी : वर्ष नियोजन आणि व्यवस्थापनाचे हा विचार फलद्रूप ठरेल आणि भविष्यातही उपयुक्त ठरेल.

“शाळेत शिस्तीची आवश्यकता असते याला कारण प्रत्येक गोष्ट ही ठरावीक काळात होणं अपेक्षित असत. आजचं उद्यावर टाकून चालत नाही. सार काही वेळेच्या बंधनात घडाव लागतं. शिस्तीमध्ये आहे वक्तशीरपणा, काम दिलेल्या वेळात संपवण्याची आवश्यकता, आपला इतरांना त्रास होणार नाही असे वर्तन, स्वच्छतेचे पालन, नियमांचे पालन या सारख्या अनेक बाबींचा समावेश होतो. परंतु ही शालेय शिस्त काय केवळ विद्यार्थ्यांसाठीच महत्वाची असते का? शालेय प्रत्येक घटक जसे की शिक्षक, कार्यालयीन कर्मचारी या सर्वांनीच ही शिस्त पाळणे गरजेचे असते. प्रत्येक वेळेस विद्यार्थी डोळ्यासमोर ठेउनच शिस्तीविषयी बोलले जाते पण त्यांना शिस्त लावणाऱ्यांमधिल शिस्त तितकीच महत्वाची.” डॉ. उमेश प्रधान

नरेंद्र शिके

नॅशनल हायस्कूल, टागोर नगर,

विक्रोळी (पूर्व)

9702584482

बौद्धिक संपदा क्षेत्रातील करियरच्या संधी

दैनंदिन जीवनामध्ये बरेच वेळा लोगो, ट्रेडमार्क ,पेटंट इत्यादी शब्द आपण ऐकत असतो पण आपल्याला बहुदा हे माहित नसते या सर्व विविध प्रकारच्या संपदा (प्रॉपर्टी) आहेत.ज्यांना बौद्धिक संपदा म्हणजेच इंटलेक्चुअल प्रॉपर्टी असे म्हणतात. समाजातील अशा बुद्धिवान शास्त्रज्ञ, तंत्रज्ञ, वैद्य यांच्या योगदानाबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करण्याचा दिवस म्हणजे २६ एप्रिल हा होय. कारण २६ एप्रिल १९७० रोजी विश्व बौद्धिक संपदा संस्था या संस्थेची स्थापना झाली. जेव्हा जेव्हा प्रॉपर्टी हा शब्द उच्चारला जातो तेव्हा आपल्याला त्या मूर्त गोष्टी वाटतात जसे की बंगला, गाडी, शेती इत्यादी. परंतु प्रॉपर्टी अमूर्त स्वरूपात देखील असतात. आपल्या ह्या मनाची निर्मिती साहित्य, कला, विज्ञान, संशोधन, उद्योग क्षेत्रात विविध प्रकारचे लोगो, चित्र, नावे अशा प्रकारे असतात. उदाहरणार्थ बीएमडब्ल्यू कंपनीचा लोगो आपण पाहिला असेल, प्रथम ही कंपनी विमानांचे प्रोपेलर म्हणजेच पंखे आणि विमानाचे सुटे भाग बनवत असे. नंतर हीच कंपनी वाहन निर्मिती क्षेत्रात उतरली परंतु त्यांनी आपला लोगो बदलला नाही.ज्या व्यक्तीने अशा काही गोष्टींची निर्मिती केली असल्यास त्याला नोंदणीकृत स्वरूपात हक्क प्रदान करण्यामागे कारण म्हणजे त्याला आर्थिक स्वरूपात मोबदला मिळायला हवा आणि इतर संस्थांना त्या संशोधनासाठी प्रोत्साहन मिळावे. कंपन्यांचा लोगो आपण पाहिला असेल तोही पेटंट ऑफिसमध्ये नोंदवावा लागतो. उदाहरणार्थ:- मर्सिडीज

पेटंट नोंदणीचे फायदे

पेटंट एखाद्या आविष्काराच्या शोषणासंबंधीचे विशेष कायदेशीर अधिकार प्रदान करत असल्याने, ते मालकाला इतरांना त्याची कॉपी करण्यापासून रोखून शोधतून नफा मिळविण्याची सर्वोत्तम संधी देते. शोध लावण्यासाठी शोधकर्त्याला पेटंटची आवश्यकता नसते; परंतु पेटंटशिवाय शोधक इतरांना शोध कॉपी करण्यापासून रोखू शकत नाही. शोधक आणि कधीकधी कंपन्या त्यांच्या स्वतःच्या संसाधनांमधून त्यांच्या शोधाची निर्मिती किंवा विपणन करण्याच्या स्थितीत नसतात. पेटंट, व्यावसायिक मालमतेचा एक प्रकार असल्याने, मालकांना त्यांचे बौद्धिक संपदा हक्क जपत संभाव्य गुंतवणूकदारांशी किंवा इतर व्यावसायिक भागीदारांशी वाटाघाटी करण्यासाठी एक आधार प्रदान करतात; मान्य केलेल्या अटींवर आविष्कार तयार करण्यासाठी दुसऱ्या कोणाला परवाना द्या, किंवा वापरत असलेल्या लोकांवर कायदेशीर कारवाई करा. परवानगीशिवाय पेटंट केलेला आविष्कार एकदा पेटंट दाखल केल्यावर आणि पेटंट नोंदणी झाल्यानंतर, २० वर्षांसाठी केवळ शोधकर्त्याची

मत्केदारी असते: पेटंट नोंदणीमुळे बाजारात विशिष्ट आविष्काराचे व्यावसायिकीकरण करण्याच्या दृष्टीने स्पर्धा मर्यादित ठेवण्यास मदत होते. पेटंट नोंदणी इतर प्रत्येकाला शोधकर्त्यांच्या एकमेव मत्केदारीवर अतिक्रमण करण्यापासून प्रतिबंधित करते. हा अधिकार शोधकर्त्याला त्याच्या उत्पादनाचा परवाना देण्याचा निर्णय घेतल्यानंतर रॉयल्टीसाठी वाटाघाटी टेबलमध्ये उच्च स्थानावर ठेवतो. सामान्यतः, परवाना म्हणजे दुसरा कोणीतरी आविष्कार तयार करेल आणि बाजारात विकेल आणि रॉयल्टीचा काही भाग शोधकासोबत शेअर करेल.

पेटंटचे तीन प्रकार आहेत.

- युटिलिटी (उपयोगिता)
- डिझाईन (आराखडा)
- प्लॉट (यंत्र संच)

पंधराव्या शतकात पहिले पेटंट नोंदवले गेले. याचा मान इटालियन वास्तुशास्त्रज्ञ फिलिपो ब्रुनेची यांना जातो. सन 1421 मध्ये अर्नो नदीतून मार्बलची वाहतूक करणाऱ्या एका बोटी करिता त्यांनी पेटंट नोंदवले. भारतात पेटंट संबंधित पहिला कायदा सन १८५६ साली झाला. आता पेटंटच्या रोमांचक आणि कुतूहल पूर्ण जादुई दुनियेची सफर करूया.पेटंट म्हणजे अशी भन्नाट कल्पना जी तुमच्या नावावर नोंदवली गेली पाहिजे. हळदीचे पेटंट मिळवण्यासाठी डॉ. रघुनाथ माशेलकर यांनी दिलेला लढा सर्वश्रुत आहे. मॅग्नेटिक नॉनो पार्टिकल वरील संशोधनासाठी इंग्लंडच्या पेटंट कार्यालयात संशोधन शास्त्रज्ञ डॉ.नानासाहेब थोरात यांनी केलेला अर्ज नुकताच स्वीकारण्यात आला आहे. नायगाव (दादर) येथील शाळेतील श्री शिंदे सर यांनी तयार केलेल्या भूमिती शैक्षणिक साहित्याचे पेटंट त्यांनी घेतल्याचे ऐकिवात आहे. थॉमस अल्वा एडिसन यांच्या इलेक्ट्रिक लाईट बल्ब सह एकूण १०९३ पेटंट ची नोंद आहे. स्वीडिश रसायनशास्त्रज्ञ अल्फ्रेड नोबेल यांनी स्फोटक अशा डायनामाईटचा (सुरंगाची दारू) शोध लावला. यामधून त्यांना मिळालेली संपत्ती आणि व्याजावर दर वर्षी नोव्हेंबर महिन्यात सहा वेगवेगळ्या क्षेत्रात विश्वकल्याणासाठी अतुलनीय कामगिरी करणाऱ्या व्यक्तींना नोबेल पुरस्कार देऊन गौरवण्यात येते.शांततेसाठी दिलेला जाणारा पुरस्कार सर्वोच्च नोबेल पुरस्कार मानला जातो.विल्यम रॉटेजन या शास्त्रज्ञाने सन १८९५ मध्ये क्ष-किरण म्हणजे एक्स-रे चा शोध लावला. मानवतेच्या दृष्टीने त्याने याचे पेटंट घेतले नाही. विल्यम रॉटेजन यांनी पहिला एक्स-रे पत्नी बारथाच्या हाताचा काढला होता. या संशोधनासाठी रॉटेजन यांना सन १९०१ चे म्हणजे पहिले नोबेल पारितोषिक बहाल करण्यात आले.आज जगात दर सेकंदाला १०० पेक्षा जास्त एक्स-रे होतात आणि एका वर्षात चार अब्ज पेक्षा जास्त एक्स-रे केले जातात. आता आपण बौद्धिक संपदा अधिकार क्षेत्रातील करिअरच्या संधी पाहूया.

१. राजीव गांधी नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ इंतेल्लेक्च्युअल प्रोपर्टी मॅनेजमेंट, नागपुर ही प्रशिक्षण, व्यवस्थापन, संशोधन, शिक्षण यासाठी राष्ट्रीय उत्कृष्ट केंद्र म्हणून ओळखले जाते. संकेतस्थळ: <https://ipindia.gov.in>
२. पद: ज्येष्ठ सह निर्बंधक राजपत्रित अधिकारी वर्ग एक. पात्रता :-विधी शाखेतील पदव्युत्तर पदवी .या क्षेत्रातील 12 वर्षांचा अनुभव, पी एचडी असेल तर उत्तम.

३. पद: पेटेंट कंट्रोलर
४. पात्रता: विधी शाखेतील पदवी विहित नमुन्यातील भरलेला अर्ज आणि मुलाखत होते.
५. एकत्रित वेतन: 45 हजार रुपये.
६. पेटेंट एजंट म्हणूनही काम करू शकता. मुंबई येथील पेटेंट नोंदणी करावयाचे कार्यालय:-
७. बौद्धिक संपदा भवन, अंटोप हिल, एस एम रोड मुंबई ४०००३७

फोन: 022-24153651, 24148165 email-mumbai-petent@nic.in

बौद्धिक संपदा अधिकार क्षेत्राला आंतरराष्ट्रीय संधी उपलब्ध आहेत. पदव्युत्तर शिक्षणासाठी इंग्लंडमधील लीड्स सारख्या विद्यापीठांमध्ये जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा वेग वाढत आहे. याचे महत्त्व हळूहळू अधोरेखित होत आहे. येणाऱ्या काळात या क्षेत्रात नवनवीन स्टार्टअप सुरु होतील यात शंका नाही.

“शालेय विषयात अव्वल स्थानी असणारे विषय म्हणजे गणित, विज्ञान, भाषा आणि सामाजिक शास्त्रे त्यांच्या तुलनेत खेळ हा विषय गौणच मानला जातो. काही विषयांना अध्ययन – अध्यापनात जास्त महत्त्व देत इतर विषय हे दुय्यम दर्जाचे ठरवले जातात. केवळ श्रेणी मिळवण्यासाठी अशी त्या विषयांची हेटाळणी केली जाते. परंतु आयुष्यात हे विषय देखील तितकेच महत्वाचे असतात. किंबहुना त्यांच्या शिवाय व्यवहारीक जीवन अवघड होऊन जाते. खेळाशीवाय तर विद्यार्थी दशेमध्ये शारीरिक प्रगती गाठता येणे अवघडच होऊन जाते. खेळामुळे उत्तम आरोग्य लाभू शकते आणि अभ्यासही सहज होऊ शकतो. मन ताजं तवानं रहातं आणि अभ्यासाचा ताण झेलायला तयार होतं.”

डॉ. उमेश प्रधान

मिताली देशमुख
डोमेस्टिक आणि इंटरनॅशनल टूर लीडर

चला, फिरायला जाऊ या !!

ओळख:

सकाळी लवकर उठून कॉलेजला जाण्याची गडबड, कॉलेजनंतर केमिस्ट्री, फिजिक्स, मॅथेमॅटिक्स प्रत्येक विषयासाठी वेगळे क्लासेस, कॉलेजच्या प्रॅक्टिकल्समधील अटेंडन्स आणि क्लासेस यांमधील तारांबळ. ज्युनियर कॉलेजच्या दिवसांमध्ये इंजिनियरिंग शिकण्याची इच्छा बाळगणाऱ्या विद्यार्थ्यांसारखेच माझेही हेच सुरु होते. परंतु काही केल्या केमिकल रिॲक्झन्स उमगले नाहीत आणि डेरिक्टिव्ह/ट्रिग्नॉमेट्रीचा गोंधळ काही संपलाच नाही. बारावीला जेमतेम फर्स्ट क्लास आणि सीईटीमध्येदेखील फारसे काही गुण न मिळाल्यामुळे इंजिनियरिंगचे स्वप्न सोडून द्यावे लागले. आणि त्याच स्वप्नासोबत परदेशी जाऊन काम करण्याचे, परदेशात राहण्याचे स्वप्नदेखील बाजूला राहिले. 'ग्रॅज्युएशन पूर्ण केल्यानंतरच तुला जे काही करायचे आहे ते तू करावे' आईच्या या हट्टापायी मी बीएससीमध्ये माझे शिक्षण पुढे सुरु ठेवले. परंतु इंजिनियरिंग करता न येण्याचे दुःख काही सरता सरेना. माझे मन वळवण्यासाठी आणि मला पूर्णपणे गुंतवून ठेवण्यासाठी आईने मला टूरिझमचा कोर्स (IATA/UFTAA Consultant Course) आणि जपानी भाषा शिकण्यास पाठवले. रोजच्या अभ्यासापासून काहीतरी वेगळे म्हणून थोडी मजादेखील वाटू लागली होती. डिग्री कॉलेज आणि या वेगवेगळ्या क्लासेससाठी अंधेरी, गोरगाव, बोरिवली, वांद्रे या सर्व ठिकाणी ये-जा करण्यादरम्यान इंजिनियरिंगचे विचार जणू काही नाहीसेच झाले आणि ग्रॅज्युएशनची तीन वर्षे कशी सरून गेली ते कळले सुद्धा नाही.

टूरिझममधील प्रवेश:

ग्रॅज्युएशन पूर्ण केल्यानंतर मी जपानी भाषांतरकार म्हणून एका सॉफ्टवेअर कंपनीमध्ये काम केले. परंतु रोज रोज तेच ऑफिस, तीच लोक, तोच डेस्क हळू हळू या सगळ्याचा कंटाळा येऊ लागला आणि आता आयुष्यभर आपण याच चक्रात अडकून राहणार का याची भीती वाटू लागली. तेव्हाच वर्तमानपत्रांमध्ये केसरी टूर्स प्रायव्हेट लिमिटेड कंपनीची टूर लीडरसाठी भरती सुरु असल्याची जाहिरात आली. टूरिझमचा कोर्स केला असल्यामुळे मी तेथे मुलाखत देण्यासाठी पोहोचले. खरे सांगायचे तर टूर लीडरचे नक्की काय काम असते हे तर मला त्यावेळी माहितीदेखील नव्हते. मी केलेला कोर्स या मुख्यत्वे एअरलाइन व्यवसायाशी संबंधित होता. पण तरीही मी तेथे गेले आणि मला फक्त तीन प्रश्न विचारण्यात आले: घरापासून लांब राहायला तयार आहेस का? इंग्रजी,

मराठी आणि हिंदी या तिन्ही भाषांमध्ये संवाद साधता येतो का? लोकांसोबत मिळून मिसळून राहायला आवडते का? या तिन्ही प्रश्नांना मी हो असे उत्तर दिले आणि मला कॉल करून कळवले जाईल असे सांगितले. माझ्यासोबत आलेल्या इतर मुलामुलींकडे पाहता (जे या मुलाखतीसाठी थ्री पीस सूट घालून आले होते आणि माझ्यापेक्षा बऱ्यापैकी अनुभवी होते) मला खात्री होती की आपल्याला काही कॉल वगैरे येणार नाही. पण दोन आठवड्यांनी मला केसरी टूर्समधून फोन आला 'Congratulations, you have been selected as an International Tour Manager' आणि या एका फोन कॉलने माझ्या आयुष्याला संपूर्ण कलाटणी मिळाली.

केसरीमधील प्रवास:

चार दिवसांचे इन हाउस ट्रेनिंग यापासून केसरीमध्ये माझी सुरुवात झाली. त्यानंतर थायलंड येथे आम्हाला ट्रेनिंग टूर म्हणून नेण्यात आले. २०१२ पर्यंत नवीन भरती होणाऱ्या मुलींना थेट इंटरनॅशनल टूर्स मिळत असत आणि मुलांना मात्र डोमेस्टिक टूर्सवर असिस्टंट टूर लीडरपासून सुरुवात करावी लागत असे. २०१२ नंतर मुलींसाठीदेखील समान नियम लागू करण्यात आले. पहिल्या ट्रेनिंग टूरनंतर मी टूर लीड करण्यास सुरुवात केली. प्रथम थायलंड, त्यानंतर सिंगापूर, मलेशिया, हॉंग-काँग, इंडोनेशिया, दुबई-अबू धाबी, मॉरिशस कालांतराने युरोप, ऑस्ट्रेलिया, न्यूझीलंड, जपान अशा ३२ देशांमध्ये तसेच भारतामध्ये जम्मू-काश्मीर, हिमाचल प्रदेश, राजस्थान, गोवा, अंदामान या सर्व ठिकाणी मी फॅमिली तसेच लेडीज स्पेशल, हनीमून कपल टूर्स लीड केल्या.

प्रशिक्षण:

कंपनीतर्फे दिल्या जाणाऱ्या इन हाउस ट्रेनिंगमध्ये ज्या ठिकाणी टूर करण्यासाठी पाठवले जाणार आहे तेथील इतंभूत माहिती सांगितली जाते, कोणती माहिती कधी आणि कशा पद्धतीने रंगवून सांगावी हेदेखील शिकवले जाते. भाषेचा स्पष्ट उच्चार विशेषतः ण आणि न, ल आणि ल हे कधी आणि कसे वापरावेत याचे अचूक ज्ञान असणे आवश्यक आहे. लेडीझ स्पेशल किंवा सिनियर सिटीझन टूर यांसारख्या काही विशेष टूर्स असल्यास, या टूर्सवर फॅशन शो, गेम्स नाइट असे वेगवेगळे कार्यक्रम आयोजित केले जातात, तर टूरवर जाऊन या कार्यक्रमांची संपूर्ण व्यवस्था पाहणे, त्या कार्यक्रमाचे निवेदन करणे हे सर्व काही याच जॉबचा महत्त्वपूर्ण भाग आहे.

टूर करणे म्हणजे पर्यटकांना फक्त एखाद्या ठिकाणी घेऊन जाऊन ते दाखवून आणणे नव्हे, तर तो प्रवास सुरू असताना त्यामध्ये काही अविस्मरणीय आठवणी तयार करणे हे तितकेच महत्त्वाचे आहे. बऱ्याच वेळा एका शहरातून दुसऱ्या शहरात जाताना बसमधून तासंतास प्रवास करावा लागतो, अशा वेळी अंताक्षरी, विविध गेम्स, गाणी, काही गमतीशीर अनुभव येणाऱ्या मंडळींसोबत शेअर करून त्यांचा प्रवास मजेशीर आणि आरामदायक करणे आवश्यक असते. अन्यथा असे प्रवास कंटाळवाणे आणि नकोसे होऊन जातात. या व्यतिरिक्त ज्यावेळी ट्रेनिंग टूरसाठी पहिल्या टूरवर पाठवले जाते, तेव्हा प्रत्यक्ष टूर करण्याचा अनुभव मिळतो आणि कोणत्या परिस्थितीत कसे बोलावे, टूरचे नियोजन

कसे करावे, कोणाला कधी फोन करून कोणत्या गोष्टी कॅफर्म कराव्यात, कुठे आणि किती वेळासाठी थांबावे हे सर्व कळते आणि त्यानंतरच स्वतःहून टूर करण्याची संधी मिळते.

तयारी आणि आव्हाने:

जॉबच्या निमित्ताने विविध ठिकाणांना भेट देणे हे इतरांना फारच मजेशीर आणि ग्लॅमरस वाटते आणि काही अंशी ते खरेदेखील आहे. परंतु इतर कोणत्याही जॉबप्रमाणेच या जॉबमध्येदेखील अगणित आणि कधीही अंदाज लावता न येणारी आव्हाने आणि त्याबरोबर बरेच त्यागदेखील आहेत. एकदा नेपाळची टूर करत असताना तिकडच्या एका भारतीय पर्यटकाने एक विधान आम्हा टूर लीडर्सना उद्देशून केले 'तुमची तर मजाच आहे, तुम्हाला तर सगळं फुकटच मिळते'. ते म्हणतात ना, या जगात फुकट काहीच नसते आणि प्रत्येक गोष्टीची प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष किंमत ही मोजावीच लागते.

सर्वप्रथम संपूर्ण जग फिरणे याची मजा तर नक्कीच येते, पण त्यासाठी टूर लीडर्स त्यांच्या घरापासून आणि घरातल्यांपासून साधारण १२०-१५० दिवस लांब राहतात. जेव्हा सणवार आणि सुट्ट्या असतात तेव्हा आमच्या सर्वात जास्त टूरस असतात म्हणजेच कितीतरी टूर लीडर्सनी बरेच वर्षे होळी, दिवाळी, गणपती, ख्रिसमस, नूतन वर्ष यांसारखे सण आपल्या घरातल्यांसोबत साजरे न करता, टूरवर आलेल्या आणि त्या टूरवर नव्याने तयार झालेल्या कुटुंबासोबत साजरे केले आहेत. बऱ्याच वेळा टूर लीडर्सना त्यांच्या मुलाचा/मुलीचा जन्म, त्यांचा पहिला वाढदिवस यांसारख्या आयुष्यातल्या नाजूक क्षणांनादेखील उपस्थित राहता येत नाही. असेही काही प्रसंग झाले आहेत ज्यावेळी टूर लीडरच्या घरी जवळच्या व्यक्तीच्या बाबतीत काही मेडिकल इमर्जन्सिस असूनदेखील विविध कारणास्तव त्यांना त्यांच्या घरातल्यांपर्यंत पोहोचता आलेले नाही. या सर्व गोष्टींसाठी मनाची खंबीर तयारी करणे हे सर्वात महत्वाचे आहे. टूर लिडिंग हा जॉब शारीरिक क्षमतेपेक्षा मानसिक आणि भावनिक क्षमतेची कसोटी जास्त घेतो. प्रवासाच्या वेगवेगळ्या वेळा, बाहेरचे जेवण, हवामानामधील बदल, भावनिक उतारचढाव, संयम, नियंत्रण ठेवण्याची आणि आणिवानीमध्ये निर्णय घेण्याची कला हे सर्व काही या जॉबचा अविभाज्य भाग आहे.

इंटरनॅशनल टूर असल्यास किमान ४० सदस्य आणि एक टूर लीडर आणि डोमेस्टिक टूर असल्यास किमान २८ सदस्य आणि एक टूर लीडर व एक टूर असिस्टंट असे समीकरण असते. अनोळखी जागेमध्ये वेगवेगळ्या विचारांच्या, स्वभावाच्या, धर्माच्या, जातिवंशाच्या लोकांना घेऊन टूर करणे हे नक्कीच सोपे काम नाही. यामध्ये सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे जिभेवर साखर आणि डोक्यावर बर्फ या दोन गोष्टी टूर लीडरकडे असणे अत्यावश्यक आहेत. टूर कितीही व्यवस्थितरीत्या योजलेली असली तरीही कधीही काहीही होऊ शकते. एखाद्या वेळेस कुठे रस्ता जाम होतो, तर कुठे तरी अपघातामुळे रस्ता बंद केलेला असतो. काही वेळा तर फ्लाइटमुद्धा रद्द केली जातात, कुठे तरी अचानक नैसर्गिक आपत्ती येते आणि सर्व काही कोलमडून पडते. अशा वेळी ऑफिसकडून मिळणारी लॉजिस्टिकल मदत तसेच टूरमधील सदस्यांना शांत ठेवून त्या परिस्थितीतून बाहेर

निघणे हा एक टास्क असतो. बऱ्याच वेळा टूरमधील सदस्यांच्या बाबतीत काहीतरी मेडिकल इमर्जन्स येते तेव्हा त्यांना हॉस्पिटलमध्ये घेऊन जाणे, त्यांच्या आरामाची सोय करणे आणि त्याचसोबत बाकी सदस्यांची टूर जशास तशी पुढे सुरू ठेवणे हेदेखील घडलेले आहे.

समाधान आणि आनंद:

तर टूर करणे म्हणजे फक्त आढाणांना सामोरे जाणे नाही. पर्यटकांसोबत आम्ही घालवत असलेला वेळ हा आमच्यासाठी सुद्धा तितकाच मजेचा आणि आनंददायी असतो. बऱ्याच वेळा या टूरमधून आयुष्यभराची मैत्री झालेली माणसेदेखील आम्हाला मिळाली आहेत. काही टूर लीडर्सची तर लग्नदेखील जमली याच टूरवर आलेल्या मंडळीसोबत. कितीही आढाने असली आणि कितीही अडचणी आल्या तरीदेखील जगभ्रमंतीचा आवडीचा जॉब करणे यामधील आनंद हा वेगळाच असतो. आणि विशेषतः बरेच पर्यटक त्यांची आयुष्यभराची जमापुंजी खर्च करून एखाद्या स्थळाला भेट देण्याचे त्यांचे स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी टूरवर येतात. टूर यशस्वीरीत्या पूर्ण झाल्यानंतर त्यांच्या चेहऱ्यावरील आनंद आणि समाधान पाहून, त्यांच्या तोंडून होणारे कौतुक ऐकून मन भरून येते आणि मनाला शांती मिळते.

टूरिझममधील संधी:

टूर लीडरसाठी विविध कंपन्यांमध्ये दरवर्षी साधारण जानेवारी महिन्यामध्ये भरती सुरू होते (कोरोनाच्या आधीची परिस्थिती, सध्या हे पूर्ववत होण्यास काही वेळ लागेल हे नक्की). यामधील मुख्य बाब म्हणजे साधारण प्रत्येक कंपनीमधील टूर लीडर हा वार्षिक करारावर कंपनीमध्ये सामील होतो जो करार दरवर्षी रिन्यू केला जातो, या करारानुसार तुम्ही फक्त त्याच कंपनीच्या टूर करू शकता आणि इतर कोणत्याही कंपनीच्या टूर केल्यास किंवा पर्यटन व्यवसायाशी संबंधित इतर कोणतेही काम केल्यास ते कराराच्या नियमांवरुद्ध आहे असे मानले जाते. टूर लीडर हा जॉब महिन्याचे काही दिवसच लागू होत असल्या कारणाने याचा पगारदेखील प्रत्येक दिवसाच्या हिशोबाने दिला जातो आणि ठरावीक मासिक पगार मिळत नाही. या व्यतिरिक्त अशाही काही कंपन्या आहेत जे फ्रीलांस टूर लीडर म्हणून भरती करतात, ज्यामध्ये तुम्हाला कोणत्याही एका कंपनीशी बांधील राहण्याचे बंधन राहत नाही आणि तुम्ही विविध कंपन्यांच्या टूर करू शकता.

परंतु टूरिझम म्हणजे फक्त टूर लीडर म्हणून जगभ्रमंती करणे नव्हे, तर ती टूर यशस्वीरीत्या पार पडावी यासाठी बँक ऑफिसमध्येदेखील बऱ्याच संधी उपलब्ध असतात. यामध्ये ग्रुप टूर सेल्स, FIT टूर सेल्स (कस्टमाइझ केलेल्या टूरस), व्हिझा, एअर टिकीट, ऑपरेशन्स (हॉटेल बुकिंग, रेस्टॉरंट, लँड ट्रान्सपोर्ट), फॉरेक्स अशा वेगवेगळ्या डिपार्टमेंट्सचा समावेश आहे.

कोविड आणि टूरिझम:

कोविडमुळे जगभरातील सर्व व्यवसाय थांबले आणि टूरिझम हा त्यासाठी कोणताही अपवाद नाही. विशेषतः टूरिझमला सर्वात जास्त धक्का लागला आणि पर्यटकांचे तसेच कंपन्यांचे देखील अतोनात नुकसान झाले. कोविडपूर्वी आम्ही सर्व मार्च महिन्यापासून जून-जुलै संपेपर्यंत एकापाठोपाठ टूर करत असू आणि त्यानंतर महिन्याला किमान एक टूर होत असते. मात्र आता इंटरनॅशनल टूर्स बंद असल्यामुळे आणि डोमेस्टिक टूर्स हळूहळू जोर धरत असल्यामुळे सध्या तसे होत नाही. अजूनही टूरिझम पूर्णपणे सावरलेले नाही. मात्र कोविडचा जोर कमी होत असताना आणि भारतात तसेच जगभरात निर्बंध शिथिल होत असताना टूरिझमदेखील पूर्वीप्रमाणे संपूर्ण जोमात सुरू होईल हीच आशा आहे.

“बाजारात गेल्यावर पैसे दिले की वाटेल ती पुस्तके, मार्गदर्शक मिळतात. पैसे देउन खाजगी शिकवण्या पण लावता येतात. पण असे केवळ पैसे दिले म्हणजे खरे शिक्षण होईल असे नाही. ज्ञान मिळवण्याची प्रक्रिया अनुभवाला येईल असे नाही. पैसे देउन आपण परीक्षेत उत्तीर्ण होण्यासाठीचे सहज उपाय पण मिळतील, तुम्हाला हमखास यश मिळवून देण्याचे दावे पण केले जातील. शिक्षण हे असे पैशात मोजता येत नाही. त्यातून शिकवल्याचा केवळ भास निर्माण होतो. माहितीचे असे स्रोत आहेत जिथे पैसे देउन ती मिळवता येते. परंतु शिकायचं म्हंटले की आवश्यक आहे ती मेहनत, चिकाटी जी शालेय शिक्षणातूनच साधली जाऊ शकते. ज्ञान संपादनाची प्रक्रिया शालेय अनुभवाशीवाय साध्य होत नाही.”
डॉ. उमेश प्रधान

रश्मि महाजन,
संचालिका

मास्टरमाईंड क्लासेस आणि स्मिती सोशलवर्क फाउंडेशन
मुंबई.

9821375933

स्पर्धा परीक्षांचे महत्त्व

तुम्ही सर्वांनी डोरेमन ही मालिका पाहिली असेल. या मालिकेमध्ये एक फारच सुंदर गॅझेट दाखवले आहे- Anywhere Door. जसं एनीवेअर तुम्हाला तुमच्या इच्छित स्थानावर घेऊन जाऊ शकतो, तसेच स्पर्धा परीक्षा हे तुमच्या उज्वल भविष्यासाठी तुमसे एनीवेअर डोर आहे.

आज NTSE, UPSC, MPSC, NEET, बँकिंग परीक्षा आणि इतर अनेक स्पर्धा परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यामुळे उज्वल करियरची दरवाजे खुले होतात. आता तुम्ही विचार करत असाल की जर या परीक्षा इतक्या महत्वाच्या असतील तर तुम्ही त्याची तयारी कशी सुरू शकता. तुमच्यासाठी महाराष्ट्र शासन, शालेय शिक्षण विभागाने याची काळजी घेतली आहे.

दर वर्षी शालेय शिक्षण विभाग पाचवी आणि आठवीच्या विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्ती परीक्षा आयोजित करते. पाचवी किंवा आठवी मध्ये शिकणारी **SSC, ICSE, CBSE, IB** व इतर बोर्डांमध्ये शिकणारी मुले या परीक्षांना प्रविष्ट होण्यास पात्र आहेत. परीक्षेसाठी नाव नोंदणी आवश्यक आहे. आजच्या पालकांनी स्वतःच अशा स्पर्धा परीक्षांना तोंड दिलेले असल्यामुळे त्यांना त्याचे महत्त्व पटले आहे. म्हणून आपल्या मुलांनी लहानपणापासूनच या परीक्षांची तयारी सुरू करावी अशी त्यांची इच्छा असते. त्यामुळे शिष्यवृत्ती परीक्षेला बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या संख्येत सातत्याने वाढ होत आहे कारण भविष्यातील स्पर्धा परीक्षांची तयारी येथूनच सुरू होते

खालील तक्त्यामध्ये तुम्हाला शिष्यवृत्ती परीक्षेचे स्वरूप आणि विषय थोडक्यात दिलेले आहेत:

पेपर	विषय	प्रश्न संख्या	गुण	वेळ
१	प्रथम भाषा	२५	५०	१ तास ३० मिनिटे
	गणित	५०	१००	
	एकूण	७५	१५०	
२	तृतीय भाषा	२५	५०	१ तास ३० मिनिटे
	बुद्धिमत्ता चाचणी	५०	१००	
	एकूण	७५	१५०	

तुमच्या शालेय परीक्षे प्रमाणेच या परीक्षेमध्ये प्रश्नांची लांबलचक उत्तर लिहिण्याची गरज नसते. त्याऐवजी तुमच्याकडे प्रत्येक प्रश्नाचे चार पर्याय असतात. तुम्हाला यातून योग्य पर्याय निवडणे आवश्यक असते. निवडलेल्या पर्यायाचा क्रमांक असणारे वर्तुळ निळ्या किंवा निळा किंवा काळ्या बॉलपेनने पूर्णपणे रंगवावे लागतात. तुमच्या उत्तरपत्रिका ओएमआर (OMR) म्हणजेच ऑप्टिकल मार्क रेकॉग्निशन तंत्रज्ञान वापरून स्कॅन केल्या जातात. हे मशीन योग्य उत्तराचे स्थान आणि तुम्ही रंगवलेल्या वर्तुळाचे स्थान यांची तुलना करून पेपर तपासते. तुम्ही रंगवलेले वर्तुळ योग्य स्थानी असेल तर तुम्हाला दोन गुण मिळतात, नाहीतर गुण मिळत नाहीत. या परीक्षेमध्ये चुकीच्या उत्तरांसाठी निगेटिव्ह मार्किंग नसते.

शिष्यवृत्ती परीक्षेमध्ये विद्यार्थ्यांने वर्तुळ नीट रंगवणे आवश्यक असते. जर वर्तुळ पूर्णपणे भरले नसेल किंवा व्यवस्थितपणे रंगवले नसेल तर मशीन त्याची नोंद घेणार नाही. त्यामुळे तुम्हाला उत्तर माहीत असूनही तुमचे गुण जाऊ शकतात.

गेल्या दहा वर्षांपासून, मास्टरमाईंड क्लासेस विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती परीक्षा, ओलंपियाड व अनेक स्पर्धात्मक परीक्षांसाठी तयार करते आहे. या परीक्षेचे वर्ग ऑफलाइन आणि ऑनलाईन (मुंबईबाहेर राहणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी) असे दोन्ही पद्धतीने आयोजित केले जातात. मास्टरमाईंड क्लासेस इंग्रजी आणि मराठी असे दोन्ही माध्यमांसाठी महाराष्ट्र राज्य सरकारच्या शिष्यवृत्ती परीक्षेच्या टेस्ट सिरीज व मॉक टेस्ट देखील घेतात. त्यांच्या क्लास मध्ये एंडमिशन घेतल्यावर तुम्हाला रश्मी पि महाजन यांनी लिहिलेले 'युजफुल फॉर्मूला' बुक आणि परीक्षेत यश मिळवण्यासाठी मार्गदर्शन व्याख्यान मिळते. या दोन्ही गोष्टी परीक्षेला बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी अतिशय उपयुक्त आणि महत्वाच्या आहेत. वैदिक गणिताचे ज्ञान या पेपर मधील गणित सोडवण्यासाठी अतिशय कामाला येते. वैदिक पद्धतीने गणित सोडल्यामुळे तुम्हाला कमी वेळामध्ये उत्तर काढता येते व त्यामुळे तुमचा पेपर वेळेत पूर्ण करू शकतात.

अशी वैदिक गणिताची तंत्रे जाणून घेण्यासाठी आमच्या यूट्यूब चैनलला भेट द्या व सबस्क्राईबही करा. <https://www.youtube.com/c/MastermindClasses>

मागील वर्षाचे पाचवी आणि आठवी इंग्रजी आणि मराठी माध्यमांचे शिष्यवृत्ती परीक्षेचे पेपर आमच्या वेबसाईटवर उपलब्ध आहेत. <http://www.mastermindclasses.co.in>

मोफत मार्गदर्शन आणि वैदिक गणित कार्यशाळा साठी शाळा व विद्यार्थ्यांनी आमच्याशी व्हाट्सअप वर किंवा फोनवर संपर्क साधावा

विजयालक्ष्मी शिंदे
शैक्षणिक व व्यावसायिक समुपदेशक
मुख्याध्यापिका
चिकित्सक समूह शिरोळकर हायस्कूल
गिरगाव, मुंबई
9820073782

आवड आणि करिअर निवड

मित्रहो, आपल्या आयुष्यामध्ये आपल्या आवडीप्रमाणे काही तरी करायला मिळणे ही फारच महत्त्वाची गोष्ट आहे. प्रामुख्याने आपला सारा जीवन प्रवास, आपला गौरव, आपला सन्मान हा आपल्या करिअरवर अवलंबून असतो आणि हेच करिअर जर आपल्या आवडीचे नसेल तर आपल्या जीवनावर समाधान ह्यावर, सुखावर, प्रसन्नतेवर काजळी चढते. त्याऐवजी आपली आवड आणि निवड यावर आधारित असणारे करिअर आपल्याला सुख, समाधान, संपत्ती, सन्मान आणि सार्थकता मिळवून देते.

इयत्ता दहावीनंतर प्रामुख्याने पाच वेगवेगळ्या गटातील करिअर सुरू करण्यासाठी संधी उपलब्ध असतात. आर्ट्स या नावाने ओळखली जाणारी पण मानव विद्याशाखा किंवा कला अशी ओळख असणारी, साहित्य, इतिहास, भूगोल, तर्कशास्त्र, अर्थशास्त्र, भाषाशास्त्र, मानसशास्त्र, गणित, सांख्यिकी असे अनेक विषय पोटात घेणारी ही शाखा आहे.

ललित कला शाखेत चित्रकला, शिल्पकला, स्थापत्यशास्त्र, कुंभारकाम (सिरेमिक्स, पॉटरी), फोटोग्राफी, जाहिरातकला, अक्षरलेखन (कॅलिग्राफी), वस्त्र आणि पोशाखकला, अंतर्गत सजावट, ग्राफिक्स (आकृती), पोट्रेट (व्यक्तिचित्रण), लॅंडस्केप (निसर्गचित्र), ॲनिमेशन (चेतनपट) अशा अनेकविध कलांचा विचार केला जातो.

वस्तूंचा विनिमय व त्यांचे व्यवस्थापन यांच्याशी जोडलेले अर्थकारण व त्यातून निर्माण होणाऱ्या व्यवसायांची जुळवाजुळव यांच्याशी वाणिज्य शाखा संबंधित आहे. अर्थातच हिशोबासाठी गणित वस्तूंच्या उपलब्धतेसाठी भूगोल आणि वस्तूंच्या पुरवठ्यासाठी अर्थकारण अर्थशास्त्र यांचा सखोल अभ्यास केला जातो.

एखादे यंत्र कसे चालते, कसे घडते, का बिघडते यामध्ये रस असणाऱ्या, कष्टाळू विद्यार्थ्यांनी अभियांत्रिकी क्षेत्राकडे वळावे.

जानेवारी २०२० पासून जगाला विळखा घालणाऱ्या कोरोनामुळे वैद्यकीय क्षेत्र आणि संबंधित सेवाक्षेत्र यांचे महत्त्व अधोरेखित झाले आहे. सेवा करणारे आरोग्यसेवक, परिचारक व परिचारिका, इलाज करणारे डॉक्टर, औषध विकणारे व निर्माण करणारे, वेगवेगळ्या वैद्यकीय चाचण्या करणारे आणि या सर्व सेवा पुरवणारे कळणालय, नैदानिक केंद्र यांचे व्यवस्थापक आता सर्वांना सुपरिचित झाले आहेत. इतरांविषयी तळमळ आणि सेवेतील कष्ट आणि संकटामध्ये शांतपणे विचार करणारे असे सर्व वैद्यकीय शाखेकडे वळू शकतात.

धाडस, शौर्य, पराक्रम आणि उत्कृष्ट शारीरिक हालचाली यावर लक्ष केंद्रित करणारे सर्वजण संरक्षण क्षेत्राकडे वळू शकतात. इथे साध्या कामगारांपासून कुशल तंत्रज्ञ, उत्तम अभियंते, शिक्षक, अधिकारी, डॉक्टर या सर्वांची गरज संरक्षण क्षेत्रात असते.

काहीवेळा दोन भिन्न क्षेत्रांमध्ये आवड असते तेव्हा त्यातले नेमके कोणते निवडावे असा प्रश्न पडू शकतो अशावेळी दोन भिन्न प्रकारच्या आवडीच्या क्षेत्रांची गुंफण करता येते.

आजच्या लेखात अशा गुंतागुंतीची आपण देखल घेणार आहोत.

- साहित्य आणि ललित कला आवडणारी व्यक्ती काही विशेष प्रकारची कार्ये करू शकतात.
 1. ललित कला महाविद्यालयात प्राध्यापक
 2. विविध ऐतिहासिक वस्तुसंग्रहालयात, कलादालनात क्युरेटर
 3. शाळा-महाविद्यालयांतून कलाशिक्षक
 4. विविध प्रकारच्या कलांचे इतिहास लेखन
 5. मानसोपचारासाठी कलेचा वापर
 6. प्राचीन अवशेषांचा जीर्णोद्धार
 7. प्राचीन लिपींचा अभ्यास
 8. ऐतिहासिक काळावर, अद्भुत कादंबऱ्यांवर आधारीत कलाकृतींचे कलानिर्देशन
- कला आणि वाणिज्य अशा दोन्ही शाखांमध्ये आवड असणाऱ्या व्यक्तींसाठी काही सोपी क्षेत्रे उपलब्ध आहेत.
 1. वाणिज्य महाविद्यालयात प्राध्यापक
 2. पुस्तक प्रकाशन व मुद्रण, विक्रेते
 3. वाणिज्यशास्त्र विषयक संशोधन
 4. वाणिज्यशास्त्र विषयक ग्रंथ लेखन
 5. वाणिज्यशास्त्र विषयक ई-साहित्य निर्मिती
- ज्या विद्यार्थ्यांना वैद्यकीय आणि साहित्य कला या दोन्ही भागांमध्ये आवड आहे असे विद्यार्थी अनेक असतात. अभ्यासू चिकित्सक आणि सूक्ष्म विचार करणारे असतात.

1. असे विद्यार्थी संपूर्णपणे वैद्यकीय क्षेत्राला वाहून घेतात व तिथेच आपल्या मानसशास्त्राचा विचार करून औषधोपचार करतात.
 2. काही डॉक्टर अभिनेते, नाटककार, लेखक, कवी, संशोधक असतात हे आपणाला माहित आहे.
 3. समाजाचा, राजकारणाचा, अर्थकारणाचा चिकित्सक विचार करणारे उत्कृष्ट समीक्षक, विश्लेषक आणि पत्रकार असतात. त्यांच्या सांगोपांग सूक्ष्म अभ्यासामुळे समाज राजकारण यांना वेगळे वळण लागते.
 4. राजकीय संघटनांसाठी संशोधन स्ट्रॅटेजी मेकिंग अशा क्षेत्रांसाठी या व्यक्ती कार्यरत असतात
 5. उत्कृष्ट वक्तृत्व आणि समाजाप्रती तळमळ यांच्या आधारे ते उत्तम नेते व उच्च दर्जाचे अधिकारी होऊ शकतात.
- विज्ञान-तंत्रज्ञान आणि वैद्यकीय क्षेत्रामध्ये रुची असणाऱ्या व्यक्ती जैवतंत्रज्ञान, कृषितंत्रज्ञान याकडे वळू शकतात.
 1. वैद्यकीय क्षेत्रांमधील औषधनिर्मिती व संशोधन यामध्ये अभियांत्रिकी आणि वैद्यकीय अशा दोन्ही रुची असणे सहाय्यभूत होते.
 2. विविध सूक्ष्मजीवांचा अभ्यास करणे आणि त्यापासून होणाऱ्या रोगांना अटकाव करणे यावर संशोधन करता येते.
 3. जनुकीय रचनेचा अभ्यास करणे आणि नवीन वैशिष्ट्यांचे सजीव निर्माण करणे याचा अभ्यास करता येतो.
 4. स्टेम सेल्सचा अभ्यास करून भविष्यामध्ये वैद्यकीय गुंतागुंती सोडवता येण्यासाठी नवे तंत्रज्ञान शोधता येते.
 - वैद्यकशास्त्र आणि वाणिज्य या दोन्हीमध्ये आवड असणे हे बऱ्यापैकी दुर्मिळ असते.
 1. वैद्यक शास्त्र आणि वाणिज्य या दोहोंमध्ये आवड असणाऱ्या व्यक्ती या प्रथम वैद्यकशास्त्राचे ज्ञान मिळवून नंतर हॉस्पिटल मॅनेजमेंट या विषयाकडे वळू शकतात.
 2. रुग्णालय व्यवस्थापनाबरोबरच खाजगी रुग्णसेवक घरोघरी असावे लागतात. त्यासाठी आवश्यक संस्था उभारणे, रुग्ण सेवकांचे प्रशिक्षण करणे, रुग्ण सेवकांना काम मिळवून देणे, त्यांच्या कामाचे व्यवस्थापन करणे अशी कामे करता येतात.
 3. चांगल्या दर्जाची फार्मसी चालवणे, ई-कॉमर्सद्वारे औषधे पुरवणे, रुग्णांना आवश्यक असणाऱ्या विविध वस्तूंचा पुरवठा करणे याची साखळी चालवता येते किंवा अशा साखळीमध्ये कार्य करता येते.
 4. खाजगी रुग्णालयांची जाहिरात करणे, त्यांच्याकडे अधिकाधिक रुग्ण येथील, रुग्णांना आवश्यक त्या सेवा उपलब्ध होतील, सेवेसाठी उत्तम व्यवस्था उभा राहतील यामध्ये लक्ष घालता येते.

5. वैद्यकीय सेवा आणि नफा हे समीकरण जनमानसात जुळत नाही परंतु सेवेतून मिळणारा नफा हा वंचित, मागास समाजातील रुग्ण सेवेकडे वळवता येऊ शकतो. तसेच वैद्यकीय सेवा करणाऱ्या व्यक्तींना योग्य मोबदला देणे नफ्यामुळे शक्य होते हे लक्षात घेतले पाहिजे.
 6. कोरोना काळामुळे जलद रुग्णसेवा विषयक माहिती पुरवणे आवश्यक झाले आहे. या माहितीचे व्यवस्थापन करणे यासाठीही वैद्यकीय व वाणिज्य या दोन्ही घटकांचा अभ्यास करणे आवश्यक ठरते
- वैद्यकीय क्षेत्रातील आवड आणि ललिता कलाक्षेत्रातील आवड यांचा काय बरे संबंध असे कोणालाही वाटेल
 1. आपल्या वैद्यकीय संस्थेतील अंतर्गत सजावट करताना ललिता क्षेत्राची आवड आपल्याला उपयुक्त ठरेल.
 2. इतरांच्या वैद्यकीय संस्थेतील अंतर्गत सजावटीचे काम करताना वैद्यकीय क्षेत्रातील ज्ञान मिळवून त्यावर आधारित अंतर्गत सजावट करून देता येईल. अशी सजावट अधिक रुग्णस्नेही असेल.
 3. वैद्यकीय क्षेत्रातील माहितीचे अभिरूपण करावे लागते. मेडिकल इन्फॉर्मेटिक्समध्ये काम करताना आपली ललितकला वैद्यकीय माहितीशिवाय पूर्ण होऊ शकत नाही.
 4. मोठ्या समारंभात भोजन प्रसंगी तयार केलेले विविध भाज्यांचे फळांचे आकार हे जीवशास्त्रातील माहितीचा आधार घेऊन तयार करता येतात.
 5. भोजन प्रसंगी तयार करायच्या पक्वान्नांचे कॉम्बिनेशन मेनू हे त्या त्या अन्नपदार्थातील घटकांवर आधारित असले पाहिजेत. त्यासाठी अन्नघटक आणि शरीरावर होणारा परिणाम यांच्या अभ्यासाने शक्य होते.
 6. रुग्णांसाठी असलेले डॉक्टरांची वाट पाहण्याचे ठिकाण हे रुग्णाला त्रासदायक असू नये. त्यासाठी वैद्यकीय माहिती देणारी पत्रके, तसेच रुग्णांच्या मनावरील ताण कमी करणारी सजावट असावी लागते. त्यासाठी उत्तम रंगसंगती, मत्स्यालय, वाचन कोपरा, रंगीत चित्रे यांचा आधार घेतला जातो.
 - कलाकाराला पैशांची फिकीरच नसते असे मानले जाते. एकेकाळी श्रीमंत असणारे कलाकार नंतरचे आयुष्य कसे जगतात यांची अनेक उदाहरणे समाजाने पाहिली आहेत. त्याचप्रमाणे दारिद्र्यात पूर्ण जीवन जगून मृत्यूनंतर त्यांच्या कलाकृतींना प्रचंड मोठे मूल्य मिळालेले कलाकारही आपल्याला माहित आहेत.
 1. ललितकला निर्माण करणाऱ्या कलाकारांना त्यांच्या कलाकृतीचा योग्य भाव मिळवून द्यावा लागतो. त्यासाठी कलेचे मूल्यांकन करावे लागते. हे करण्याचे कार्य कला व वाणिज्य या दोन्ही शाखांमध्ये रुची घेणाऱ्या व्यक्ती करू शकतात.

2. वाणिज्य क्षेत्रात होणारी वस्तूंची मोठी उलाढाल ही त्या वस्तूंच्या जाहिरातींमुळे होते. त्या वस्तूंच्या आवरणामुळे करता येते. जाहिराती तयार करणे, आवरणे तयार करणे हे काम कलाकाराचे असते. विविध वाणिज्य संस्था आणि कलाकार या दोघांमध्ये दुवा म्हणून विविध जाहिराती संस्थांमध्ये आर्ट डायरेक्टर, व्हिज्युअलायझर काम पाहतात.
 3. विविध संस्थांसाठी बोधचिन्ह तयार करणे, पत्रके, पाकिटे, विजिटिंग कार्ड इत्यादी बाबी तयार करण्यासाठी कलाकारांची आवश्यकता असते. कलाकारांना त्यासाठी वाणिज्य संस्थेचे कार्य समजून घेणे, मूल्ये माहीत असणे आवश्यक असते. कलाकाराने केलेला बाजाराचा अभ्यास इथे उपयुक्त होऊ शकतो.
- अभियांत्रिकी आणि साहित्य कला अशी रुची असणाऱ्या व्यक्ती कमी आढळतात.
 1. अशा व्यक्ती यांत्रिकी विषयावर पुस्तक लेखन करू शकतात. वैज्ञानिक कादंबऱ्या लिहू शकतात.
 2. त्याचप्रमाणे शिक्षणासाठी ई-साहित्य तयार करू शकतात. त्यासाठी विविध संगणकीय सॉफ्टवेअर वापरू शकतात.
 3. तयार झालेल्या वस्तूंच्या विक्रीसाठी जाहिरात लेखन करू शकतात. जाहिरातीसाठी गीत लेखन करू शकतात.
 4. तयार केलेले यंत्र कोणत्या प्रकारे वापरावे त्याची मार्गदर्शिका लिहावी लागते.
 5. मोठ्या अभियांत्रिकी संस्थांचे अहवाल लेखन करणे, विविध घडामोडींवर आधारित नियतकालिके काढणे यासाठी यांत्रिक आणि साहित्य अशा दोन्ही क्षेत्रात रुची असावी लागते.
 6. मोठ्या यांत्रिक प्रकल्पांसाठी विविध प्रस्ताव प्रपोजल तयार करावयाची असतात त्यासाठी साहित्य कलेचा वेगळा अभ्यास केला जातो.
 7. कारखान्यातील कामगारांचे मजुरांचे महत्त्वाचे प्रश्न सोडवण्यासाठी मानसशास्त्राचा विचार केला जातो त्यासाठी औद्योगिक मानसशास्त्रज्ञ नेमले जातात.
 8. कारखान्यांच्या साखळीतील अधिकारी, तंत्रज्ञ, कर्मचारी, मजूर अशा सर्वांचे सेवाकाळात प्रशिक्षण करावे लागते. अशा प्रशिक्षणासाठी भाषेचा उत्तम अभ्यास असणारे तसेच मानसशास्त्र जाणारे प्रशिक्षक उपयुक्त ठरतात.
 9. उत्तम उत्पादनासाठी उत्तम मनुष्यबळ असावे लागते त्यासाठी कार्यतत्पर कर्मचारी आणि सर्जक मनोवृत्ती तयार करावी लागते. इथे विविध साहित्यिक समारंभ घटना आयोजित करता येतात.

एकापेक्षा जास्त क्षेत्रांमध्ये आवड असणाऱ्या व्यक्ती आपल्या आयुष्यात उत्तमात उत्तम निर्णय घेऊ शकतात. एकापेक्षा जास्त क्षेत्रांचा केलेला अभ्यास हा त्यातील विशेष वैशिष्ट्यपूर्ण महत्त्वाचे स्थान

निर्माण करण्यासाठी होतो. कामातील सातत्य, चिकाटी, अभ्यास आणि उत्तम व्यक्तिमत्व घडवणाऱ्या चांगल्या सामाजिक आंतरक्रिया यामुळे व्यक्तीचा विकास होतो. आपल्या एकापेक्षा जास्त असणाऱ्या आवडी आपल्याच यशातल्या अडथळा न ठरता विशेष अशा क्षेत्राकडे वाटचाल करण्यासाठी सहाय्यभूत होतात हे विसरून चालणार नाही. आपल्या आवडी ओळखा, क्षमता जाणून घ्या, विविध व्यक्तींचे चरित्रे वाचून आपला नवा मार्ग शोधा. सर्व क्षेत्रांचे ज्ञान आपला सर्वांगीण विकास घडवतील आणि आपले व्यक्तिमत्व पूर्णत्वाला नेतील.

“केवळ एकाच पध्दतीने शिकवत राहिल्याने आपण मुलांवर अन्यायच करत असतो. जे पारंपारिक आहे, जुने आहे, त्यावरच आपला जास्त विश्वास असतो. पण काळानुसार, वेळेनुसार बदलेल्या अपेक्षांचा विचार न करताच आपण जे अंगवळणी पडलेलं आहे तेच करत रहातो. ज्या प्रमाणे भाजताना भाकरी सतत फिरवत रहावी लागते नाहीतर ती करपते तसेच आपली शिकवण्याची पध्दती जर आपण बदलली नाही. त्यात नाविन्य, वेगळेपणा आणला नाही तर मात्र आपले शिकवणं हे विद्यार्थ्यांना कंटाळवाणे आणि नकोसे वाटायला लागते. नव नवीन पध्दतींचा अवलंब करणं, नवे अनुभव देणं हे काळाबरोबर चालल्यासारखं आहे. विद्यार्थी नेहमी पुढची अपेक्षा धरून असतात त्यामुळे त्यांच्या बरोबर रहाणे केव्हाही चांगलं.” डॉ. उमेश प्रधान

अमृता आशिष
इंदुर, मध्य प्रदेश
9754364444

चिरतारुण्य..

प्रस्तुत लेखामध्ये लेखिकेने आहाराचे समुपदेशन याबाबत आपले विचार व्यक्त केले आहेत

सकाळी उठून रोजच्या सवयीप्रमाणे तरुण ने व्हाट्सएप उघडलं, आणि सोसायटी ग्रुपवरचा मेसेज वाचून चांगलाच वैतागला, ' सोसायटी चं जनरेटर खराब झालं असल्याने आज दिवसभरात जर लाईट गेले तरी लिफ्ट सुरू होणार नाही' असा मेसेज होता. आज नेमके आजी आजोबा यायचे होते तरुणचे गावाहून, नेमकं त्याच वेळेस लाईट गेले तर काय करावं या विचाराने तरुण वैतागला होता.

तरुण आजी-आजोबांना बस स्टॅंडहून घेऊन घरी आला आणि भित्यापाठी ब्रह्मराक्षस म्हणतात नेमकं तसंच झालं स्टेशनवरून घरी आले तर बघतात काय तर लाईट गेलेले आणि आज सकाळी झालेल्या सूचनेप्रमाणे जनरेटर बंद होतो लिफ्ट सुरू होणार नव्हती तरुण ला टेन्शन आले, आता बर एवढे सहा माळे चढणार कसे..? त्याच्या चेहऱ्यावरचा त्रागा बघून आजीने त्याला विचारलं " एवढा का वैतागला आहेस बाळा काय झालं..? " त्याने सगळी परिस्थिती सांगितल्यावर दोघंही खळखळून हसले आणि म्हणाले " एवढच ना अरे त्यात काय लिफ्ट बंद असली तरी पायऱ्या आहेत की तुमच्या बिल्डिंगला चढून जाऊ, त्यात काय फार मोठं. " हे वाक्य संपेपर्यंत आजी-आजोबांनी जिना चढायला सुरुवातही केली होती आणि बघता बघता दोघजण सहा माळे चढले सुद्धा.

कशी गंमत आहे.. आज माणूस वेगवेगळ्या प्रकारचे सुख सुविधांसाठी यंत्र तयार करता करता स्वतःच एक यंत्र झालाय. यंत्रामध्ये काही बिघाड झाला तर यंत्र बंद पडते तसेच काहीसं माणसाचाही झाले माणूस हे सोयीस्करपणे विसरला आहे की माणूस हे यंत्र असलं तर ते साक्षात ब्रह्मदेवाने आणि तयार केलेले यंत्र आहे मानवाच्या हाताने तयार झालेले यंत्र आणि ब्रह्मदेवाच्या हाताने तयार झालेले यंत्र याच्यात काहीतरी फरक नक्कीच असेल ना या यांत्रिक युगामध्ये आपण इतके मिसळून गेलं की दुर्दैवाने स्वतःला एक सतत बिघडणारे यंत्र समजलं आपल्या सोयीसाठी आपल्या सुविधांसाठी आज आपण बरेच प्रयत्न करतोय बरेच नवीन नवीन गॅजेट येतात त्यांनी आपल्याला खूप मदत होते आपली कामं पटापट होतात आपलं ज्ञान ही वाढतं याबद्दल वाढच नाही प्रश्न फक्त तिथे पडतो जेव्हा आपण या सगळ्या गॅजेट्स च्या आहारी जातो, या यंत्रांचे गुलाम बनतो.

जे यंत्रांच्या बाबतीत तेच काही अंशी आपल्या आहाराच्या बाबतीतही झालंय, ब्रेकफास्टला जर उब्यातले कॉनफ्लेक्स संपले असेल तर आपण अस्वस्थ होतो की " अरे बापरे आता खायचं काय....? " कॉनफ्लेक्स, मुसली, ओट्स, ग्रीन टी हे असले सगळे प्रकार नाशत्यामध्ये खाणं हे आजकाल आरोग्यासाठी किती योग्य आहे हे ठवरण्यासाठी जर सहा मजले एका झटक्यात चढून येणाऱ्या आजीला किंवा आजोबांना आपण विचारलं की तुम्ही हे सगळं खाता का तर मी खात्रीने सांगू शकते त्यांना ही असली नावं सुद्धा माहिती नसतील. आपल्यासारखं त्यांनीही हे उब्या बंद अन्न खाल्लं असतं तर आज नक्कीच त्यांची तब्येत एवढी चांगली राहिली नसती आज तीसाव्या वर्षी सहा मजले चढताना माणूस तीस वेळा तरी विचार करतो की बापरे एवढं कसं चढणार शक्य नाही बाबा आपल्याला आणि तेच सत्यांशी वर्षांचे आजोबा पटापट जिना चढून जातात त्यांच्या मागोमाग ऐंशी वर्षाच्या आजी सुद्धा मागे राहत नाहीत. आजही रोज सकाळी न चुकता हातात मोबाईल चे दर्शन घ्यायच्या ऐवजी ते कराब्रे वसते लक्ष्मी म्हणतात आणि आंघोळ झाल्यावर अजूनही नित्यनियमाने रोज सूर्यनमस्कार घालतात सकाळचा नाशत्यात ते फक्त आणि फक्त आपले पारंपारिक पदार्थच खातात धनधान्याने समृद्ध अशी आपली ही भूमी आपण का दुसऱ्यांच्या आहाराचं कॉपी का करायची जे पीक आपल्याकडे उगवतंय तेच आपल्या प्रकृतीला, आपल्या तब्येतीला साजेसं असतं उगाच कुठून तरी काहीतरी टीव्हीवरच्या जाहिराती बघून कुठल्याशा खेळाडूंनी जाहिरात केली म्हणून आपण कोल्ड्रिक्स पितोय किंवा ओट्स खातोय. आपली सद्सद्दिवेकबुद्धी कुठे गेलीय..? आपल्या आजी-आजोबांनी कधी खाल्ले आहेत का ओट्स किंवा मुसली..? फार कशाला आपल्या आईवडिलांनी तरी आपण लहान असताना कधी नाशत्याला तुम्हाला तुमच्या लहानपणी कॉनफ्लेक्स किंवा ओट्स दिल्याचं आठवतंय का..? जे आपण आपल्या लहानपणी खाल्लेलं नाहीये जे आपले आजी आजोबा आपल्या आई-वडील त्यांनी त्यांच्या काळात खाल्लेलं नाहीये त्या वस्तू आपण आपल्या मुलांना राजरोसपणे खाऊ घालतोय. एकदा सचिन तेंडुलकरने सुद्धा सकाळच्या नाशत्याला मुसली देऊ का विचारल्यावर "त्यापेक्षा मी वडा पाव खाईन" असे उत्तर दिले होते.

सकाळचा नाशताला उपमा, पोहे, इडली डोसा, ढोकळा, थालीपीठ, विविध डाळींची धिरडी, सगळ्या प्रकारच्या मोठ आलेली कडधान्ये त्यांची भेळ किंवा उसळी. असे अनेक पदार्थ आहेत अनेक जे आपल्या भारतीय संस्कृती मध्ये आपले पारंपरिक पदार्थ आहेत आणि जे आरोग्यासाठीही चांगले आहेत आपण हे खाऊ शकतो दुपारच्या जेवणामध्ये वरण-भात-भाजी-पोळी कोशिंबीर दही किंवा ताक याचा समावेश करू शकतो हे अन्न इतकं परिपूर्ण आहे की आपल्याला दुसऱ्या कुठल्याही प्रोटीन ची गरज नाही आपल्या भाज्या आपण आपल्या पारंपरिक भारतीय स्वयंपाकामध्ये सगळ्या प्रकारचे डाळींचा समावेश करतो ज्यामुळे आपल्या शरीराला प्रोटीन चा पुरेसा पुरवठा होतो. आपण विविध फळभाज्या पालेभाज्या वापरू शकतो त्यामुळे आपल्याला विविध जीवनसत्त्वे मिळतात. अनेक प्रकारच्या कोशिंबीरी आपण करू शकतो एक साधी कोशिंबीर जरी म्हटली तरी त्याच्यात भाज्या, (व्हिटॅमिन) द्राण्याचं कूट, (प्रोटीन) मीठ,(आयोडीन) साखर, (एनर्जी) वरून घातली थोडीशी फोडणी लिंबाचा रस (C vitamin) किती पौष्टिक अन्न तयार होते एक साध्या कोशिंबीरी मुळे, आणि नुसते पौष्टिक नसून ते आपल्या भारतीय हवेला आणि शरीराला पचनास ही योग्य ठरते. आपल्या चविष्ट कोशिंबीरीची सर ऑलिव्ह ऑइल टाकून खाल्लेला सलाद ला येईल का..?

' अन्न हे पूर्णब्रह्मच असतं मग ते कुठल्याही प्रांताच असलं तरीही... पण ते तर त्याच प्रांतात खाल्ल्या गेलं तर ते खऱ्या अर्थाने सकस ठरतं. '

जर कोणाला वजन कमी करायचं असेल तर दुपारच्या जेवणामध्ये तुम्ही पोळीचे ऐवजी भाकरी खाऊ शकता आपल्याकडे आपण अनेक प्रकारच्या धान्यापासून भाकरी करतो. ज्वारी,बाजरी,तांदळाची भाकरी, नाचणीची, कळण्याची असे अनेक प्रकार आहेत. कुठल्याही भाकरीने वजन वाढणार नाही. एकट्या नाचणी मध्येच 'क' आणि 'इ' जीवनसत्त्वे तसेच आयर्न, कॅल्शियम,प्रोटीन, फायबर आणि अँटीऑक्सिडेंट प्रचुर मात्रेत आढळून येतं. आपल्या रोजच्या स्वयंपाकात लोखंडी कढई किंवा उलथने वापरले तर या अगदी साध्या उपायाने आपल्या रोजच्या जेवणात आयर्न चे प्रमाण वाढते.

मी एकदा माझ्या आजीला विचारलं आजी लहानपणी तुम्ही पण ऑलिव ऑइल खायचा का? तुमच्याकडे मिळायचं का? ती माझ्याकडे अशी प्रश्नार्थक चेहऱ्याने बघत होती.

आजीने मला सांगितलं "माझे वडील तेलाच्या घाण्यावर जाऊन शुद्ध तेल घेऊन यायचे आणि आम्ही तेच ते खायचं आज माझे गुडघे या वयात सुद्धा दुखत नाहीत त्याचं कारण हेच आहे की आम्ही न कधी ऑलिव्हचं तेल खाल्ले न कधी रिफाईंड तेल खाल्लं. " रिफाईंडच्या नावाखाली तेलातील सगळा कस काढून घेतला जातो , हे असं निकृष्ट दर्जाचे तेल वापरण्यापेक्षा साधं घाण्यावरचं तेल प्रमाणात वापरलं की झालं.

एका वेळच्या आहारात दुसऱ्या आहाराची भूक लपलेली असावी असं म्हणतात. दुपारच्या जेवणानंतर 4 वाजताच्या छोट्या भुकेसाठी जेव्हा आजींची नात सून मुलाला फ्रीझर मधून काढून स्मायली किंवा फ्रेंच फ्राईज तळून देते तेव्हा न राहवून आजी विचारतात "अग सूनबाई हे काय देतेस मुलांना ..?" सून म्हणाली " अहो आजी काय करणार सारखीच भूक लागते त्याला मग काय देणार सारखं..? " आजी स्मितहास्य करत म्हणाल्या " अग घरी केलेला पोहे मुरमुऱ्यांचा चिवडा, कच्चे पोहे, दडपे पोहे, दही पोहे, रवा,बेसन किंवा नारळाचे लाडू, गोड किंवा खारे शंकरपाळे, मठरी, मकाणे, किंवा एखादं फळ दिलं तरी चालेल, चहा कॉफी पाठच फिरवलीत तर उत्तम, त्या ऐवजी विविध प्रकारची सरबते, किंवा लस्सी ही देऊ शकतेस." या हलक्याफुलक्या नाशत्यांनंतर " आजी आता फ्लिज रात्रीच्या जेवणात करता येतील असे ठोस पदार्थ ही सुचवा ना" म्हणून सुनेने हट्ट ठरला. रोज रात्री काय स्वयंपाक करायचा..? असा यक्ष प्रश्न जवळपास प्रत्येक गृहिणीला पडतो. आजीने मग रात्रीच्या जेवणातील ठोस आहारही सूनबाईंना समजवला. रात्रीचे जेवणात ठोस पदार्थांनी हलके जेवण करावे. म्हणजेच शक्यतो भाताचा कुठला तरी प्रकार चमचाभर साजूक घालून खावा, वरण/ आमटी भात, खिचडी, पुलाव, बिर्याणी, ज्वारीची भाकरी आणि भाजीही खाऊ शकता. "सुनबाई आपल्या सध्या मुगाच्या खिचडीमध्ये मोठ्या प्रमाणात कर्बोहाइड्रेट, विटामिन, कॅल्शियम, फायबर, मॅग्नेशियम आणि पोटेशियम आपल्या शरीराला मिळतात. हे घटक आपल्या शरीरात ऊर्जेची निर्मिती करतात. आणि आपलं पाचन तंत्र नीट ठेवत ." आजीच्या चेहऱ्यावरची प्रत्येक सुरकती नुसती आजीचं वयच नाही तर अनुभव देखील दर्शवत होती.

आजोबांनी मोठ्या हौसेने बारशाला नातवाचं नाव 'तरुण' ठेवलं होतं. नावाप्रमाणेच नेहमी चिरतरुण राहावा म्हणून. (पण आता मात्र परिस्थिती जरा निराळी होती.) तरुण लहान असताना आजोबा त्याला रामदास स्वामींची एक शिकवण नेहमी सांगायचे. ' घरातील मुलांनी शिक्षण सुरु असे पर्यंत रोज कमीतकमी 2 तास सूर्यनमस्कार घालावे तसेच मेहनत करून शरीर कमवावे ' या शिवाय नुसतेच जेवण करू नये. केवढे दूरदर्शी विचार रामदास स्वामी सांगून गेले आहेत. लहानपणापासून जर व्यायामाचा सराव असला तर मोठेपणी नक्कीच त्याचा फायदा होईल.

लहानपणीच्या आजी आजोबांच्या शिकवणीचा आणि संस्कारांचा रोजच्या धकाधकीच्या आयुष्यात तरुण ला हळूहळू विसर पडला होता. म्हणूनच बहुदा सहा माळे चढावे लागल्यावर तरुणचा त्रागा झाला होता. एकदा आजोबांनी त्याच्या वरचेवर होणाऱ्या चिडचिडचं कारण विचारल्यावर तरुण म्हणाला, "आजोबा मला बऱ्याच गोष्टी करायच्या आहेत पण वेळचं मिळत नाही. " आजोबा म्हणाले एकच सांगतो तरुण "

" सहजपणे मिळत नाही त्यालाच म्हणतात वेळ

ओढून खेचून आणावा लागतो तेव्हाच घडतो मेळ "

"आता इथून पुढे तू आपला पारंपरिक सकस आणि पौष्टिक आहार घेणे सुरु कर, म्हणजे पौष्टिक आहार घेतलास तर सगळ्या आवश्यक जीवनसत्वाचा शरीराला नेमका पुरवठा होईल. त्यामुळे दिवसभर तुझी ऊर्जा टिकून राहील, आणि तुझं पाचन तंत्र ही उत्तम राहील, रात्री झोपही चांगली येईल त्यामुळे सकाळी तू नवचैतन्याने उठशील. पण रात्री उशिरापर्यंत वेब सिरीज बघत बसू नकोस म्हणजे झालं. (आजोबा हे वाक्य अर्थातच मनातल्या मनात बोलले) आणि सकाळी आंघोळ झाल्यावर फार काही जमले नाही तरी १२ सूर्यनमस्कार घाल, नियमित घातलेस तर तेवढेही पुरेसे आहेत. "

आजोबांच्या काही पौष्टिक आणि सकस सुचनांनी तरुण ला आता अगदी चिरतरुण झाल्यासारखे वाटत होते..

मीना मिश्रा

छंदांचे महत्त्व

छंद मुलांना त्यांच्या आंतरिक आवडीनिवडी आणि कलागुणांचा वापर करण्यास अनुमती देतात आणि त्यांना जे काही आवडते आणि चांगले आहे ते समजून घेण्यास प्रेरणा देतात व त्यांना आत्मविश्वास आणि आत्मसन्मान निर्माण करण्यास मदत करतात. छंद मनाला आणि शरीराला अत्यंत आवश्यक उत्तेजन देण्याव्यतिरिक्त यामध्ये तुमचे वय काय आहे हे महत्त्वाचे नसते तर तुम्ही नेहमीच छंद जोपासणे महत्त्वाचे असते.

तुम्हाला आनंद देणाऱ्या गोष्टीत गुंतवून ठेवल्याने तणाव कमी होण्यास मदत होते. छंद तुम्हाला दैनंदिन जीवनातील ताणतणावांपासून मदत करतात. ते तुम्हाला आराम करू देतात आणि काम किंवा इतर जबाबदाऱ्यांशी संबंधित नसलेल्या क्रियाकलापांमध्ये आनंद मिळवून देतात. त्यामुळे तुमचा आत्मविश्वास आणि आत्मसन्मान वाढतो. शक्यता अशी आहे की जर तुम्ही एखाद्या कृतीचा खरोखर आनंद घेत असाल, तर तुम्ही सहसा त्यात निपुण आहात असे समजा. तुम्ही उत्कृष्ट करू शकता अशी कोणतीही छंदयुक्त कृती तुमच्यासाठी तुमचा आत्मविश्वास वाढवण्याची आणि तुमच्या कर्तृत्वाचा अभिमान वाढवण्याची संधी आहे. हे तुम्हाला सर्जनशीलतेने व्यस्त ठेवते आणि चुकीच्या सवयींपासून दूर राहण्यास मदत करते

लहानपणापासून मला लिहिण्याची सवय लागली होती आणि त्यामुळे माझ्या आयुष्यात खूप फरक पडला आहे. त्याने माझ्यासाठी एक संपूर्ण नवीन जग उघडले आहे.

मी माझ्या सर्व वाचकांना सुचवेन की आयुष्यात एक तरी छंद जोपासावा. हे स्वयंपाक, बागकाम किंवा पेंटिंगसारखे सोपे असू शकते.

श्रीमती मंजुषा शामराव सगरोळीकर,
सहशिक्षिका
सरजूदेवी भिकुलाल भारुका आर्य कन्या विद्यालय,
हिंगोली

इंग्रजी भाषा का शिकावी?

इंग्रजी भाषा परकीय आहे म्हणून ती शिकण्याकडे आपण दुर्लक्ष करतो. ती आत्मसात करता येते. ती शिकण्याची आपण कारणं जाणून घेऊ या. म्हणजे तुम्हाला ही पटेल की आपण इंग्रजी शिकलं पाहिजे.

- आपल्या देशात इंग्रजी मातृभाषा असणारे लोक खूप कमी प्रमाणात आहेत. परंतु जागतिक स्तरावर दिवसेंदिवस वाढत असलेले इंग्रजीचे महत्त्व पाहता आज इंग्रजी ही ज्ञानभाषा व संभाषण भाषा बनली आहे. व इंग्रजी भाषा शिकणे काळाची गरज झाली आहे.
- भारतीय परिस्थिती लक्षात घेता १०% पेक्षा जास्त लोकांची इंग्रजी मातृभाषा नाही. परंतु इंग्रजी शिकण्यासाठी शिक्षणाचे माध्यम इंग्रजी असावे असे मुळीच नाही. सर्वप्रथम विद्यार्थ्यांने एक भाषा म्हणजे त्याची मातृभाषा ती कुठलीही असो ती योग्य रित्या आत्मसात करावी असे शिक्षण तज्ञांचे मत आहे व ते १००% संशोधन करून त्यांनी मांडले आहे.

आपल्या करिअरमध्ये इंग्रजी यशस्वी होण्यास मदत करेल

- आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या IELTS किंवा TOEIC सारख्या परीक्षा देण्यासाठी इंग्रजी शिकणे आवश्यक आहे या परीक्षा दिल्यानंतर त्या आपल्याला नोकरी साठी आवश्यक असलेली पात्रता देतात.

इंग्रजी इंटरनॅशनल कम्युनिकेशन्स घडवून आणते

- इंग्रजी मुळे आपला जागतिक संपर्क वाढतो. विचारांची देवाणघेवाण होते.सोशल मीडिया वरील communities मध्ये सहभागी होता येते.

इंग्रजी शिकणे आपले विचार उघडण्यास मदत करेल

- एकमेकांना समजून घेणे, व्यक्त होणे यासाठी इंग्रजी चा आधार घ्यावा लागतो.चर्चा सत्रात भाग घेता येतो.ऑनलाइन कोर्सेस करण्यासाठी मदत होते.

इंग्रजी शिकणे अलझायमर दूर ठेवेल

- वैज्ञानिक संशोधन म्हणते की काहीतरी जाणून घेण्यासाठी आपल्या मनाचा वापर केल्याने आपली स्मरणशक्ती अखंड ठेवण्यास मदत होते. अलझायमर - आणि मेंदूच्या कार्याशी निगडित इतर रोग जवळजवळ तितके शक्तिशाली नाहीत जर आपण इंग्रजी शिकून आपल्या मेंदूला लवचिक ठेवले असेल तर.

“शिक्षकाची सेवा ही केवळ शालेय वेळापत्रकापुरती मर्यादित रहात नाही. शालेच्या वेळापत्रकाचा शिक्षक हा शिक्षक रहात नाही. तो इतर वेळेस सुद्धा शिक्षकच असतो. त्याने स्वतःला यात वाहून घेतलेले असते. जीवनातल्या प्रत्येक क्षणी तो शिक्षक म्हणूनच जगत असतो. त्यातील हे शिक्षकीपण निरंतर चालू रहाणारे असते. एकदा झालेला शिक्षक हा कायम शिक्षकच रहातो. शालेच्या वेळेनंतर स्वतःचे सक्षमीकरण वाढवण्यासाठीचे त्याचे वाचन, व्यवहार हा प्रत्येक वेळेस शिक्षणाचा, विद्यार्थ्यांचा विचार हा कायमचा घर करून असतो. आपल्या विद्यार्थ्यांना काय देता येईल, काय उदाहरणं सांगता येतील, हा अनुभव वर्गात सांगण्यासारखा आहे. असा त्याच्या मनाचा ठाव हा सतत शिक्षणानेच घेतलेला असतो. अगदी २४ X ७.” डॉ. उमेश प्रधान

श्रीम. कल्पना दिनेश दवे,
मुख्याध्यापिका
आर. सी. पटेल हायस्कूल,
बोरीवली (पश्चिम) मुंबई ४०००९२

उपक्रमशील शाळा - आर सी पटेल हायस्कूल,बोरिवली पश्चिम

शिक्षण म्हणजे फक्त वही-पेन नव्हे, तर बुद्धीला सत्याकडे, भावनेला माणुसकीकडे, शरीराला श्रमाकडे नेण्याचा मार्ग म्हणजे शिक्षण...

स्वातंत्र्य, समता, बंधुभाव, प्रामाणिकपणा ही तत्वे पाळणारा, पर्यावरणस्नेही, कलासक्त, श्रमप्रतिष्ठेचे मोल जाणणारा, जिज्ञासू विद्यार्थी व शिक्षक घडविणे हे ध्येय सत्यात उतरविण्यासाठी शाळा विविध उपक्रमांचे आयोजन करते.

शाळेतील प्रत्येक विद्यार्थ्यांमध्ये काहीना काही सुप्तगुण असतात आणि ते त्यांच्यामधून बाहेर काढून त्यांचा सर्वांगीण विकास करणे हे अत्यंत गरजेचे आहे. अशा सुप्तगुणाचा विकास शैक्षणिक उपक्रमांसह सह शालेय उपक्रम राबवून विकसित करू शकते. शैक्षणिक वर्ष २०२१- २२ मध्ये शिक्षणाची १० गाभा घटक व ऍक्टिव्हिटी बेस लर्निंग वर आधारित खालील उपक्रम राबविण्यात आले.

विज्ञान व तंत्रज्ञान

भारत सरकारच्या उपक्रमातील राष्ट्रीय बाल विज्ञान काँग्रेस मध्ये मोठ्या गटात राष्ट्रीय स्तरावरील सुवर्ण पदक विजेते डॉ. हेमाली जोशी (शिक्षक) आणि कुमारी सुमन सिंग व कु. कुलदीप राजपूत (विद्यार्थी) यांनी सुवर्ण कामगिरी केली. हा प्रकल्प पुढे आंतरराष्ट्रीय पातळीवर भारताचे नेतृत्व करण्यास सज्ज आहे. त्याकरिता विद्यार्थ्यांना हाफकिन्स इन्स्टिट्यूट मध्ये संशोधन करण्यासाठी संधी मिळाली आहे.

शैक्षणिक

१. जे विद्यार्थी अध्ययनात मागे राहिले आहेत त्यांच्यासाठी मम्मी प्रोजेक्ट राबवून विद्यार्थ्यांचा अध्ययन सुलभ व प्रभावी करण्यात आले.

२. इयत्ता १० वी इंग्रजी विषयाचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते.

मार्गदर्शक: श्रीमती रेणू धोत्रे मॅडम (English HL) व श्री. मच्छिंद्र बोर्हाडे सर (English LL)

स्पर्धा परीक्षा

१. शासनाच्या NTS व NMMS परीक्षेची इत्यंभूत तयारी करून घेण्यात येते.

कु.योगिता मनोदर 8 G या विद्यार्थिनीस NMMS २०२१ मध्ये शिष्यवृत्ती मिळाली आहे.

२. संस्कृती संवर्धन अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या सर्व परीक्षेची तयारी करून घेण्यात येत.

३. खेलो इंडिया अंतर्गत आयोजित क्रीडा प्रश्नमंजुषा स्पर्धेची तयारी करून घेण्यात येत.

वाचन संस्कृती व विद्यार्थी

१. १५ ऑक्टोबर वाचन प्रेरणा दिन अत्यंत उत्साहात साजरा करण्यात आला. वाचनाचे महत्व रुजवण्यासाठी ऑनलाइन वेबिनारचे आयोजन करण्यात आले होते. वेबिनारचे प्रमुख मार्गदर्शक डॉ. झेड. एन. पाटील सरांनी मुलांना वाचनातील बारकावे, वाचन कौशल्य व वाचनाचे महत्व समजावून सांगितले.

२. शिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली **वाचू - १०० दिवस उपक्रम** अत्यंत यशस्वीपणे राबविण्यात आला. या उपक्रमात सर्व वर्गशिक्षक व विषय शिक्षकांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

शिक्षकांसाठी

१. नवीन राष्ट्रीय शिक्षण धोरण समजून घेण्यासाठी कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली. **नवीन राष्ट्रीय शिक्षण धोरण - २०२०** मधील विविध मुद्द्यावर शिक्षकांनी स्वतः तयारी करून ह्या धोरणाचे उद्दिष्टे व उपक्रम समजून घेण्यास मदत झाली. ह्या कार्यशाळेमुळे नवीन शिक्षण धोरण प्रभावीपणे अंमलात आणण्यात सहजता येईल.

२. ऑनलाइन टिचिंग प्रभावीपणे करण्यासाठी शिक्षकांनी स्वतःला अधिक **Techno savvy** बनवले आहे.

३. मुंबई गुजराती संघटन आयोजित विविध स्पर्धेत शिक्षकांनी सहभाग नोंदवला व ह्या स्पर्धेत श्लोक पठण, एकपात्री अभिनय मध्ये प्राविण्य संपादित केले.

करियर मार्गदर्शन

इयत्ता ९ वी व १० वी च्या विद्यार्थ्यांना कला, वाणिज्य, विज्ञान, मेडिकल, इंजिनिअरिंग तसेच कौशल्यधीष्टीत करियरच्या संधींची माहिती विद्यार्थ्यांना देण्यात आली.

क्रीडा

१. विशेष गरज असणाऱ्या (लर्निंग डिसेब्लड) मुलांच्या **शैक्षणिक समावेशन** प्रभावीपणे करण्यासाठी योग, प्राणायाम व ध्यान यांचे उपयुक्त प्रशिक्षण देण्यात आले.

२. **रन फॉर फ्रीडम** अंतर्गत १५ ऑगस्ट २०२१ ते २ ऑक्टोबर २०२१ दरम्यान शाळेच्या विद्यार्थी, शिक्षक, शिकेतर कर्मचारी व पालकांनी चालणे, पाळणे व सायकलिंग सारख्या एक्टिव्हिटी मध्ये सहभाग घेतला.

३. **फिट इंडिया मोव्हमेंट** अंतर्गत सात दिवसीय फिट इंडिया स्कूल विक- २०२१ यशस्वीपणे शाळेत राबवण्यात आला. ह्या उपक्रमात अंतर्गत फिटनेस का डोज आधा घंटा रोज, हम फिट तो इंडिया फिट, फ्री हॅन्ड व्यायाम, इंडोर खेळ, खेळावर निबंध, चित्रकला, पोस्टर मेकिंग, मूव्ही मेकिंग, वक्तृत्व स्पर्धा, प्रश्नमंजुषा स्पर्धा घेण्यात आल्या.

४. **आरोग्य व खेळ विषयावर वेबिनार** (मार्गदर्शक)

- संतुलित आहार व पोषणद्वय: डॉ. हेमाली जोशी
- हम फिट तो इंडिया फिट: डॉ. राजेश कटेशीया
- मानसिक आरोग्य व खेळ: डॉ. समीर आंबरे

५. **आंतरराष्ट्रीय योग दिन**

कोविड -१९ च्या प्रतिकूल परिस्थितीतही, ऑनलाइन प्लॅटफॉर्मवर पतंजली योग संस्थेच्या तज्ञ मार्गदर्शक श्रीमती. पूनम देसाई व श्रीमती श्रद्धा देसाई यांच्या मार्गदर्शनाखाली शाळेतील विद्यार्थी, कर्मचारी व पालकांनी योग, प्राणायाम व मेडिटेशन चे शास्त्रीय ज्ञान घेतले.

६. शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी **क्रीडा स्पर्धा** आयोजित करण्यात आल्या. ह्या स्पर्धेचे वैशिष्ट्य **पारंपारिक खेळ** होते.

संरक्षण शास्त्र

१. इयत्ता ९ वी व १० वी च्या आर्मी, नेव्ही, ऐरफोर्स व पोलीस दल यांची इत्यंभूत माहिती देऊन त्या संदर्भात ७ डिसेंबर २०२१ रोजी **संरक्षण शास्त्र-प्रदर्शन** ठेवण्यात आले होते. ह्या उपक्रमात आर्मीमध्ये कार्यरत असणाऱ्या कॅप्टन यशस्वी त्यागी मॅडम, आर्मी मध्ये सेवेत असणारा शाळेचा माजी विद्यार्थी कु. सत्यम यादव, NCC राजपथावरील संचलनात राज्याच नेतृत्व करणारा माजी विद्यार्थी कु. सुगंद सिंग उपस्थित होते.
२. संरक्षण शास्त्र विषयात UPSC, MPSC, CDS, NDA व SSB सारख्या परीक्षेची विद्यार्थ्यांना देण्यात येत.
३. **बोरिवली पोलीस स्टेशनच्या ACP श्रीमती. रेखा भवरे** यांनी शाळेच्या वार्षिक बक्षीस वितरण सोहळात आजीबाईंच्या वेषात एकपात्री अभिनय साकारून इयत्ता १० वी च्या विद्यार्थ्यांना सोसिएल मीडियाचा (what's app/ face book) अतिवापर, गैरवापर व त्यांचे दुष्परिणाम अत्यंत मार्मिकपणे समजावून सांगितले. तसेच देश व समाजाप्रती विद्यार्थ्यांची कर्तव्य व नीतिमूल्ये विद्यार्थ्यांना विविध उदाहरणे देऊन समजावले.

सांस्कृतिक

१. **आझादी का अमृत मोहोत्सव** अंतर्गत शाळेच्या शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी मिळून १५ ऑगस्ट १९४७ पासून १५ ऑगस्ट २०२२ ह्या **७५ वर्षांचा** भारताचा द्वैदियमान इतिहास अभियान, नृत्य व गायन यांचा सुखेख संगम साधत सादर करण्यात आला.
२. २७ फेब्रुवारी **मराठी भाषा गौरव दिन** अत्यंत दिमाखात साजरा करण्यात आला. महाराष्ट्राचे सण ह्या थीमवर आधारित महाराष्ट्राची संस्कृती व इतिहास मनोरंजनातून सादर करण्यात आला.
३. इन हाऊस एक्टिव्हिटी अंतर्गत नृत्य, गायन, अभिनय, कविता लेखन व वाचन असे उपक्रम घेऊन मुलांच्या सुप्तगुणाचा विकास साधण्याचा यशस्वी प्रयत्न शाळा नेहमीच करते.
४. शाळेत **लेझीम पथक व बँड पथकात** विद्यार्थी मोठया हिरीरीने सहभागी होतात.
५. **फाईन आर्ट** अंतर्गत चित्रकला, रांगोळी, इकोफ्रेंडली गणपती बनवणे, दिवाळी निमित्त दिवे व आरती सजावट स्पर्धा आयोजित करून विद्यार्थ्यांच्या कौशल्यांचा विकास घडवून आणण्याचा यशस्वी प्रयत्न करण्यात आला.

आरोग्य व कोविड -१९

१. शाळा व मुंबई महानगर पालिका यांच्या संयुक्त विद्यमाने **कोविड- १९ लसीकरण मोहीम** शाळेच्या आवारात निशुल्क राबविण्यात आली. शाळेतील विद्यार्थ्यांनी कॉव्हिसेन लसीचे दोन्ही डोस घेतले.
२. कोविड काळात मुलांचे **शारीरिक व मानसिक आरोग्य** चांगले राहण्यासाठी मुलांना ऑनलाइन माध्यमातून प्रतिकरशक्ती वाढवणे व आरोग्यासंदर्भात घ्यावयाची काळजी तसेच शासनाच्या गाईडलाईन मुलांनी पालन कराव्यात ह्याची वेळोवेळी माहिती शिक्षकांनी दिली.

पर्यावरण व हरित सेना

१. **हरित शाळा व परिसर** उपक्रमात अंतर्गत विद्यार्थ्यांनी किमान एक झाड लावणे व त्याचे संगोपन करणे असा उपक्रम घेण्यात आला.

२. हरित सेना यांच्या वतीने शाळेच्या परिसरात पर्यावरणाचे महत्व पटवून देण्यासाठी पर्यावरण रॅलीच आयोजन करण्यात आले होते.

तंबाखू मुक्त शाळा

१. ३१ मे हा जागतिक तंबाखू विरोधी दिन म्हणून सर्वत्र साजरा केला जातो. तंबाखू व तंबाखूजन्य पदार्थांचे सेवन करण्यापासून लोकांना रोखण्याचा हा दिवस या निमित्ताने; शाळेच्या वतीनेही तंबाखू व तंबाखूजन्य पदार्थांमुळे होणाऱ्या जीवघेण्या परिणामांची माहिती देणारा उपक्रम घेण्यात आले.

२. शाळा व सलाम मुंबई फाउंडेशन यांच्या संयुक्त विद्यमाने वर्षभरात तंबाखू व तंबाखूजन्य पदार्थांचे परिणाम सांगणारे वेबिनार, कार्यशाळा, परिसंवाद व विविध एक्टिव्हिटी घेण्यात आल्या.

शाळेचे विविध क्लब

१. विद्यार्थी परिषद (स्टुडेंट कौन्सिल)

नेतृत्व गुणांचा विकास करण्यासाठी विद्यार्थ्यांना नेतृत्वाची संधी उपलब्ध करून देण्यात येते.

२. एक भारत श्रेष्ठ भारत

- आपल्या देशाची विविधता व एकता आत्मसात करणे.
- साहित्य, सांस्कृतिक, कला, क्रीडा व स्पर्धा परीक्षा असे ५ विविध क्लब निर्माण करून त्या अंतर्गत विविध उपक्रम राबविले जातात.

३. इलेक्टोरल क्लब

९ वी व १० वी च्या मुलांना भारतातील निवडणूक प्रक्रिया व तिचे महत्व सांगण्यात येते तसेच मतदानाचे महत्व सांगितले जाते.

४. इको क्लब

अंतर्गत हरित सेना कार्यान्वित आहे. पर्यावरण संरक्षण, हवामान बदल व त्याचे महत्व विद्यार्थ्यांमध्ये रुजवण्यात येते.

विद्यार्थी हे भारताचे वर्तमान व भविष्य आहेत. त्यांचा सर्वांगीण विकास हेच केंद्रबिंदू ठेऊन २०२१ - २२ मध्ये शाळेच्या वतीने वरील उपक्रम घेण्यात आले.

वाचकांच्या प्रतिक्रिया

विद्याधर शुक्ल
निवृत्त उपसंचालक

नववी- दहावीला मुले आली की “ आता पुढे काय करायच ठरवलंय?” हा प्रश्न संभाषणात हमखास येतो. तारुण्याच्या प्रारंभीच्या या वादळी वयात सर्व बाजूंनी विचार करून या प्रश्नाचे उत्तर शोधण्याचे कौशल्य खूप कमी मुलांमध्ये असते. आपल्या क्षमता, आवडी निवडी यांचा विचार न होता मित्र परिवार, पालकांच्या अपेक्षा, ठराविक व्यवसायांचे आकर्षण यात वाहून जाऊन अर्ध्या कच्च्या विचाराच्या आधारे निर्णय घेतले जाऊ शकतात. अशा परिस्थितीत मुलांचे करिअर पूर्णपणे उमळू शकत नाही. यात त्यांचे आणि समाजाचे असे दोन्ही अंगानी नुकसान होते. आपल्या अंगभूत क्षमता आणि अभिरुची या दोन्हीला न्याय देणारं करिअर करायला मिळणे या सारखी भाग्याची दुसरी गोष्ट ती कोणती? असे काम पोटाचा प्रश्न तर सोडवतेच पण त्या सोबत आनंद, समाधान देते. त्या क्षेत्रातील उच्च कामगिरी साधण्याची संधी देते.

स्वतःला पारखून करिअर निवड करण्यासाठी व्यवसाय मार्गदर्शन करणाऱ्या गुरुची भूमिका कळीची ठरते. कारण मार्गदर्शनाचे शास्त्र आणि मंत्र त्यांना माहित असतो. शासनामार्फत शाळांमध्ये असे मार्गदर्शन मिळावे म्हणून काही सुविधा आहेत. काही मार्गदर्शक साहित्यही उपलब्ध आहे. “मंत्र समुपदेशनाचा” हे ऑनलाईन मासिक शासकीय प्रयत्नांचा विस्तार वाढविण्यासाठी पूरक ठरणार आहे. यासाठी मासिकाच्या संपादक मंडळाचे मी अभिनंदन करतो.

उपलब्ध तीनही अंक मी पाहिले. अनेक तज्ञ व्यक्तींशी या अंकाद्वारे हितगुज करण्याची संधी मुले, शिक्षक आणि पालक यांना मिळणार आहे. यांत्रिक, निरसपणे मांडलेली माहिती असे साचेबंद स्वरूप न ठेवता लेखांमध्ये विविधता, रंजकता आणि उपयुक्तता वाढविण्याचे प्रयत्न मला निश्चितपणे जाणवले. श्री शरद शिंपी यांचे शास्त्र आणि लालित्य यांचा मिलाफ असलेले विवेचन, श्री संदीप गीध यांचे जणु मुलांच्या पाठीवर थाप मारून मित्रत्वाने त्यांच्या भाषेत केलेले समुपदेशन, संदीप देसले आणि डॉ स्वप्ना प्रभू यांच्या यशस्वी कहाण्या वाचून दर्जेदार लेख वाचल्याचा अनुभव मिळाला. इतरही दर्जेदार साहित्याचा समावेश आहे. त्या सगळ्याचाच परामर्श घेणे इथे शक्य होणार नाही.

कोणत्याही कामात अधिक उंची गाठण्यासाठी नेहमीच वाव असतो. श्री सुदाम कुंभार, श्री शरद शिंपी आणि श्री जयवंत कुलकर्णी हे समर्थ संपादक मंडळ आणि अन्य सहकारी निरंतर आणि कल्पक प्रयत्नातून हे नक्कीच साध्य करतील. भविष्याच्या उंबरठ्यावरील विद्यार्थ्यांना ‘**Made for each other**’ अशी करिअर निवडण्यास प्रेरणा देऊन, त्यांच्या जीवनात आवडत्या क्षेत्रात उच्च कामगिरीचा आनंद निर्माण करण्याचे पुण्यकर्म या मासिकाच्या माध्यमातून घडत राहावे यासाठी माझ्या हार्दिक शुभ कामना !

श्री. भगवान पांडेकर

शिक्षक - समुपदेशक

लक्ष्मणराव आपटे प्रशाला, पुणे ४

मंत्र समुपदेशनाचा या मासिकात "शिक्षक म्हणून माझी बदलेली भूमिका " हा आपला लेख माहे एप्रिल २०२२ च्या अंकात वाचनात आला. आपले प्रथम मनस्वी अभिनंदन !

मुल शिकत असताना त्यांच्या बौद्धिक, भावनिक, शारिरीक, व आर्थिक अडचणी समजून घेऊन त्यावर उपयोजना ही सांगितल्या आहेत. मुलांना छान समजून घेऊन त्यांना शिक्षण प्रवाहात त्यांना टिकवून ठेवत आहे. हे कार्य खूप महत्व पूर्ण आहे. आपला शिक्षण क्षेत्रातील अनुभव व कार्य या लेखात आपण मांडणी केलेली दिसून येत आहे. आपला लेख सर्वच शिक्षण क्षेत्रातील लोकांना भविष्यातही उपयोगी ठरेल असे मला वाटते. असेच लिखाण करत रहा व वाचकांना आपले शिक्षण क्षेत्रातील अनुभव या अंकातून वाचण्यास संधी मिळो !

थोडे अंकाविषयी -

मंत्र समुपदेशनाचा हा अंक खूपच अभ्यासपूर्ण संपादकांनी तयार केला आहे. या अंकातील सर्वच लेख विद्यार्थ्यांना त्यांच्या जीवनात कधी एखादा कठीण प्रसंग आलाच तर त्या प्रसंगाी योग्य निर्णय घेताना मंत्र समुपदेशनाचा हा अंक नक्कीच मार्गदर्शक ठरेल यात शंकाच नाही. सर्व संपादक मंडळ यांना पुढील कार्यास व अंकास मनस्वी शुभेच्छा !

दीपक /कांचनदादा निगडे देशमुख

सदस्य,एनसिपी, महाराष्ट्र प्रदेश .

गुळुंचे, पुरंदर पुणे

नुकतेच प्रकाशित झालेलं मंत्र समुपदेशनाचा हे मासिक वाचलं त्या उच्च पदस्थ मान्यवरांच्या छत्रात संपादकीय विभागात तुझं असणं ग्रामीण भागातून शिक्षण घेऊन आज एक दिशादर्शक म्हणून तुझं लिखाण त्या मासिकात वाचनात आलं खूप छान भविष्याचा वेध घेत वास्तव परिस्थितीसी निगडीत राहून व्यक्त झालेले विचार सत्यता दर्शवितात

या मासिकाने महिना भरल्या पहिल्याच अंकात घेतलेला जनतेचा मनाचा ठाव त्यातील दूरदृष्टी दाखवून जाते तुझे मनःपूर्वक अभिनंदन व तुझ्या सोबत असणारे दिग्गज विचारवंत या सर्वांचे अभिनंदन

दत्तात्रेय तापकीर

पुणे

मंत्र समुपदेशनाचा हे ऑनलाईन मासिक खूपच माहितीपूर्ण व उद्धोधक वाटते. शिक्षकांच्या सातत्यपूर्ण व्यावसायिक गुणवत्ता विकासासाठी अशी मासिके महत्वाची भूमिका बजावतात. सर्व लेखांच्या विषयांची निवड व मांडणी उत्कृष्ट आहे. सर्व लेखांमध्ये अनुभवावर आधारित sharing आहे. त्यातल्या त्यात हर्षा पिसाळ व राजू ठाकरे यांचे हे दोन लेख अधिक महत्त्वाचे वाटतात.

तुमच्या लेखातील शीर्षकात बदलेली ऐवजी बदललेली असा शब्द असणार आहे हे उघड आहे. कोणकोणत्या बाबतीत शिक्षक म्हणून तुमची भूमिका बदलली हे अतिशय स्पष्ट व मोजक्या अर्थपूर्ण शब्दात तुम्ही मांडले असून आवश्यक त्या उपाय योजनाही व्यवस्थित दिल्या आहेत. " आधी केले आणि मग सांगितले" हे धोरण आवडले.

अभिनंदन व शुभेच्छा

शैलेश बर्गे

CHESS Trainer

मंत्र समुपदेशनाचा या मासिकाची प्रत वाचायला मिळाली. लेख आवडले. लेखन दर्जेदार आहे.

त्यातल्या त्यात गुरू संदेश, शिक्षक म्हणून बदललेली भूमिका, करियर निवड स्वप्न व सत्य हे लेख आवडले.

कोविड नंतरच्या काळात शिक्षकांना ज्या आह्वानात्मक बाबींना सामोरे जावे लागले, तसेच विविध प्रकारच्या भूमिका पार पाडाव्या लागत आहेत त्याची यथार्थ मांडणी लेखाद्वारे करण्यात आली आहे. आपल्या स्तुत्य उपक्रमाबद्दल आपले व विविध लेखांबद्दल लेखकांचे अभिनंदन.

